

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

HÄSTAR, SJÄLVKÄNSLA OCH LIVSKUNSKAP

En kvalitativ studie om hur hästar används i
behandlingsarbete

C-uppsats

Socionomprogrammet HT 2008

Författare: Bahar Babaahmadi och Maria Christenson

Handledare: Barbro Lennér- Axelson

Abstract

Title: Horses, self-esteem and life skills training. *A qualitative study of how horses can be used in method of treatment.*

Author: Bahar Babaahmadi and Maria Christenson

Contact: bahar_85@hotmail.com alt. maria.christenson@gmail.com

Keywords: Horse, Attachment, Transitional object, Self-esteem, Life skills training, Animal Assisted Therapy (AAT), Environmental therapy.

The purpose of this report is to find out how a daily activity for girls aged between 13 and 20 with psychosocial problems can look. The daily activity will contain horse grooming and life skills training i.e. The goal of the activity is to strengthen self-esteem and knowledge and in that way prepare them for a future adult life. To find out about this we have chosen following questionnaire:

- How can psychosocial method of treatments be combined with horse grooming?
- How can life skills training be used in order to treat in this type of psychosocial activity?
- How should the organization and leadership in an activity like the one above look?

The background for our report is that the psychic health among children and young people in Sweden has increased.

Even though we have compulsory school attendance many children have a high absence rate from school. This is a fact that in the long run will lead to lessened opportunities later on in their lives. To neutralize that, we look for a pedagogical alternative method of treatment, where you through the use of horses can create a safe connected relationship.

This will then be the basis from which the girl will be able to dare exploring relationships as well as her surrounding world on the whole, and also she will be able to take control of her life in many aspects thereby strengthening her self-esteem. We chose the activity to be directed towards girls as research and studies often show this target group to be vulnerable. We have made a qualitative study- interviewing persons with professional experience from institutions, riding therapy and life skills training.

We have looked into how different activities have taken advantage of an environmental therapy in order to strengthen the girls' self esteem.

We have also examined how girls can create a relationship to horses and in that way repair their so called intrinsic models of work based on the theory of attachment. We have also looked into Animal Assisted Therapy.

We have in our report found that using horses have a positive effect to improve girls' knowledge as well as their self esteem.

Our research has also shown that life skills training, as it is taught in schools today, are inappropriate in connection with therapy. On the other hand is the subject life skills training relevant and adaptable to fit our projected activity, as this subject can be combined with other parts of methods of treatments. Regarding organization it is important to have a small staff with continuity in order to create an as stable and safe structure as possible for the girls.

Abstract

Titel: Hästar, självkänsla och livskunskap. *En kvalitativ studie om hur hästar används i behandlingsarbete.*

Författare: Bahar Babaahmadi och Maria Christenson

Kontakt: bahar_85@hotmail.com alt. maria.christenson@gmail.com

Nyckelord: Häst, Anknytning, Övergångsobjekt. Självkänsla, Livskunskap, Animal Assisted Therapy (AAT), Miljöterapi.

Syftet med denna uppsats är att ta reda på hur en daglig verksamhet för flickor mellan 13 och 20 år med psykosocial problematik kan se ut. Verksamheten ska innehålla hästhållning samt utbildning i bland annat livskunskap. Målet med verksamheten är att stärka flickornas självkänsla och kunskaper och på så sätt förbereda dem för ett kommande vuxenliv. För att ta reda på detta har vi använt oss av följande frågeställningar:

- Hur kan psykosocialt behandlingsarbete kombineras med hästhållning?
- Hur kan livskunskap användas i behandlingssyfte i denna typ av psykosocial verksamhet?
- Hur ska organisation och ledarskap se ut i en verksamhet av ovanstående slag?

Bakgrunden till vår uppsats är att den psykiska ohälsan bland barn och unga i Sverige har ökat. Trots att det är skolplikt i Sverige finns det många barn som har hög frånvaro i skolan. Detta faktum leder i långa loppet till sämre förutsättningar i vuxen ålder.

För att motverka detta eftersöker vi en alternativ pedagogisk behandlingsmetod, där man genom användandet av hästar kan skapa en trygg anknytningsrelation. Denna blir sedan basen varifrån flickan kan våga utforska både relationer och sin omvärld i stort och ta kontroll över sin livssituation och på så sätt stärka sin självkänsla. Vi har valt att verksamheten ska vända sig till flickor då undersökningar visar att denna målgrupp ofta är en utsatt grupp

Vi har gjort en kvalitativ studie där vi har intervjuat yrkeserfarna från behandlingsinstitutioner, ridterapi samt livskunskap. Vi har undersökt hur olika verksamheter har använt sig av en miljöterapeutisk miljö för att stärka flickors självkänsla.

Vi har också undersökt hur flickor kan skapa en anknytningsrelation till hästar och på så sätt reparera sina så kallade inre arbetsmodeller utifrån anknytningsteorin. Vi har även använt oss av Animal Assisted Therapy.

Vi har i vår uppsats kommit fram till att det är positivt att använda sig av hästar för att stärka både flickors kunskaper och självkänsla. Vidare har vår undersökning visat att livskunskap så som det undervisas i skolan idag inte är aktuellt för användning i behandlingssammanhang.

Däremot är ämnet livskunskap relevant och går att vidga till att passa vår tilltänkta verksamhet, då detta ämne går att kombinera tillsammans med annat behandlingsinnehåll.

Gällande organisation är det viktigt att ha en mindre personalgrupp samt ha personalkontinuitet, detta för att skapa en så trygg struktur som möjligt för flickorna.

Innehållsförteckning:

FÖRORD	1
BAKGRUND	2
VÅR FÖRFÖRSTÅELSE AV ÄMNET	3
SYFTE MED UPPSATSEN	4
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
UNDERSÖKNINGSMETOD	5
KVALITATIV METOD.....	5
VAL AV INTERVJUPERSONER	5
LITTERATURSÖKNING	6
INTERVJUGUIDE	6
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	6
ANALYSMETOD	7
AVGRÄNSNINGAR	7
RELIABILITET	7
VALIDITET	8
GENERALISERBARHET.....	8
TIDIGARE FORSKNING	9
MÄNNISKAN I SAMVERKAN MED DJUR OCH NATUR	9
PÅ DE "SVÅRA" FLICKORNAS SIDA	10
STALL FROSSARBO - PIONJÄRINSTITUTIONEN	11
ANDRA INSTITUTIONER MED DJUR SOM SAMARBETSPARTNER	11
MANIMALIS, EN SAMLANDE ORGANISATION	12
BORIS LEVINSON OCH PET FACILITATED THERAPY	13
TEORETISKA PERSPEKTIV	14
UTVECKLINGSPSYKOLOGINS SYN PÅ ADOLESCENSEN	14
OBJEKTRELATIONSTEORI	14
MILJÖTERAPI OCH BEHANDLINGSARBETE	17
<i>Olika faser</i>	17
GRUPPSYKOLOGI.....	18
ORGANISATION OCH LEDARSKAP	19
SJÄLVKÄNSLA OCH SJÄLVFÖRTROENDE	20
ARBETSMETODER INOM VÅRT UNDERSÖKNINGSOMRÅDE	22
ANIMAL ASSISTED THERAPY OCH ANIMAL ASSISTED ACTIVITY	22
LIVSKUNSKAP	22
<i>Social Emotionell Träning- metoden</i>	22
<i>Din Inre Styrka Aktiveras- metoden</i>	23
PRESENTATION AV INTERVJUPERSONER	24
PRESENTATION AV RESULTAT	26
HÄSTAR I BEHANDLINGSARBETE.....	26
<i>Analys och sammanfattning av hästar i behandlingsarbete</i>	27
TERAPEUTENS/ GRUPPLEDARENS SKICKLIGHET	29
<i>Sammanfattning och analys av terapeutens/ gruppledarens skicklighet</i>	30
ARBETSMETOD FÖR STÄRKT SJÄLVKÄNSLA	31
<i>Sammanfattning och analys av arbetsmetoder för stärkt självkänsla</i>	35
<i>Arbetsmetod</i>	36
<i>Självkänsla</i>	36
<i>Motivation</i>	37
<i>Gruppterapi eller individualterapi?</i>	38
ORGANISATION OCH LEDARSKAP	38
<i>Sammanfattning och analys av organisation och ledarskap</i>	39

EFTERVÅRD OCH UTVÄRDERINGENS VIKT I BEHANDLINGSARBETET	40
<i>Analys och sammanfattning av eftervård och utvärderingens vikt i behandlingsarbetet</i>	<i>41</i>
SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION	43
VIDARE FORSKNING.....	45
REFERENSLISTA:	46
BILAGA 1.	49
BILAGA 2.	51
BILAGA 3.	53
BILAGA 4.	54
FÖRSLAG PÅ UTFORMANDET AV EN DAGLIG VERKSAMHET	55

Förord

Vi vill först och främst tacka samtliga av våra respondenter, era namn framgår på sidan 24 och 25. Tack vare att ni delat med er av era erfarenheter har ni gjort denna C-uppsats möjlig. Vi vill också passa på att tacka våra familjer för deras stöd och förståelse under denna hektiska tid. Ett särskilt tack till Fredrik Christenson som har ställt upp för oss genom stöttning och matlagning samt till Christer Jonsson som hjälpt oss med vårt engelska abstract. Sist men inte minst vill vi ge ett gigantiskt tack till vår handledare Barbro Lennéer- Axelson för all hjälp och allt stöd. Hon var vår första opponent och tack vare hennes synpunkter och vårt goda samarbete lyckade vi ro i land denna uppsats.

Göteborg den 9 december 2008,

Bahar Babaahmadi och Maria Christenson.

Bakgrund

Vår undersökning kommer att handla om tonårsflickor som av olika skäl fallit utanför skolans ram. Ca 3,500 tonårsflickor är varje år ogiltigt frånvarande från skolan minst en gång i veckan. Detta enligt en utredning som har gjorts av skolverket (www.skolverket.se 2008). Deras frånvaro kan ha många olika orsaker men en vanlig anledning är psykosocial ohälsa. I Sverige finns en skollag som säger att samtliga barn har rätt till grundskoleutbildning. För de elever som inte kan tillgodogöra sig skolkunskaperna på traditionell väg ska det finnas alternativ skolgång. Något som inte alltid sker. Konsekvenserna av den uteblivna skolgången blir sämre kunskapsinläring vilket leder till sämre betyg. Detta i sin tur leder till dålig självkänsla och resultatet kan i värsta fall bli ett liv i utanförskap. För att få dessa flickor upp på banan igen krävs det insatser från samhället. Insatser som tyvärr ofta uteblir då flickornas problem kommer i skymundan. Vi vill som författare av denna uppsats visa på ett möjligt hjälpalternativ för denna målgrupp i form av öppen behandlingsverksamhet där djurvård ingår som en del.

Då Sverige har skrivit under FN:s barnkonvention har landet tagit ansvar för att tillgodose varje barn och ungdoms rätt till ett gott och tryggt liv. Barn har rätt att betraktas som självständiga individer med egna rättigheter.

Enligt socialtjänstlagen 5 kap. 1 § skall socialtjänsten:

- Verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden.
- I nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom.
- Med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdomar som visar tecken till en ogynnsam utveckling (Sverige rikets lag 2008).

Då kommunerna har det yttersta ansvaret för att barn och ungdomars rättigheter enligt punkterna ovan tillgodoses är socialtjänsten således skyldig att ingripa då de får information om att en ung människa på något sätt far illa. Som skäliga anledningar att agera räknas bland annat social missanpassning, upprepat skolk från skolan, missbruk och allvarliga eller upprepade brott. Det är även viktigt för barn att få, men också att få ge, kärlek för att få en positiv personlighetsutveckling. Barn och ungdomar har behov av att bli erkända och igenkända som individer och detta på sina egna villkor (Ewerlöf, Sverne & Singer 2007).

Enligt en forskningsgenomgång som Britta Alin Åkerman och Inga Lill Ramberg (2008) gjort har den psykiska ohälsan hos gruppen barn och ungdomar ökat. Detta anser de sannolikt har koppling till dagens samhällsförändringar. Främst ser de föräldrarnas förändrade situation i dagens moderna samhälle som orsak till den ökade ohälsan hos de unga. Faktorer som de tror kan påverka den psykiska hälsan hos barn och ungdomar är bland annat den längre ungdomstiden kombinerat med ökade krav på prestationer, minskad sysselsättningsgrad samt ökad arbetslöshet bland unga, medias inflytande på de unga samt ökad tidspress på de samma. Istället för att koncentrera sig på faktorer med negativ effekt på gruppens psykiska hälsa har författarna valt att ta fasta på de positiva faktorer och åtgärder som faktiskt finns.

En väsentlig del i vår undersökning är att undersöka förutsättningarna för att integrera djur i socialt arbete och i behandlingsarbete bland ungdomar.

Detta är inget nytt, redan på 1700-talet använde man sig av djur inom mentalvården i form av lantbruk. Tanken var då att de intagna på ett meningsfullt sätt skulle bidra till samhällsnyttan (www.halsansnatur.se 2008). Trots att man länge tagit hjälp av djur vid behandlingsarbete dröjde det ända till 1962 innan någon dokumenterade hur djur kan användas i kombination med behandlingsarbete. Då var det en psykiatriker vid namn Boris Levinson som använde sig av sin hund för att skapa kontakt med de mest svårtillgängliga barn han hade i terapi

(Levinson 1969). Han upptäckte att han genom sin hund fick kontakt med de tidigare mest otillgängliga barnen.

Vår tanke med denna C-uppsats är att undersöka hur en daglig verksamhet för flickor mellan 13 och 20 år med psykosocial problematik skulle kunna se ut. Verksamheten ska innehålla hästhållning och utbildning i bland annat livskunskap. Dagverksamhetens mål kommer att vara att stärka flickornas självkänsla. Den ska också ge flickorna verktyg för att bättre klara av det kommande vuxenlivet med allt vad det innebär i form av relationer, ansvarstagande och krav. Både från sig själva och från sin omgivning. Dagverksamheten kommer inte att innehålla några skolämnen. Tanken bakom det är att vi tror att flickorna inom denna målgrupp behöver arbeta mer med sin psykiska hälsa och personlighetsutveckling innan de kan tillgodogöra sig klassisk skolgång. Förhoppningen är att deras vistelse i verksamheten ska bidra till att de därefter kan återgå till reguljär skolgång.

Vår förförståelse av ämnet

Förförståelse är den kunskap man bär med sig om ämnet sedan tidigare. När man påbörjar en studie bär alla med sig någon slags förförståelse. Trots goda intentioner är det svårt att vara objektiv kring det man studerar. För att kunna förhålla sig till sin förförståelse är det viktigt att vara medveten om den (Thurén 2007).

Vi båda författare har sedan tidigare erfarenheter av djurs inverkan på människan.

En av oss har ägnat sig åt ridning i tjuo år. Under en stor del av dessa år handlade det om aktivitet inom ridskoleverksamheten, dels som ridlärare men också som ungdomsledare. I ridverksamhet har hon sett hur flickor tagit sin tillflykt till stallet då de i andra sammanhang känt sig utanför. Genom sin kontakt med hästarna växer flickan samtidigt som hon finner en plats där hon har något gemensamt med andra, sin kärlek till djuren. Författaren tycker sig ha sett hur hästen fått en central roll i många olika människors liv och på så sätt höjt deras livskvalitet.

Den andra författaren arbetar med gruppsamtal för barn till psykiskt funktionshindrade och till missbrukare. Under dessa samtal har det ständigt kommit fram att de flesta barn till denna målgrupp inte söker sig till vuxna för stöd och tröst. Det är istället hos sina husdjur barnen finner denna trygghet.

Vidare har båda vi författare flera års erfarenhet av arbete med barn och ungdomar. Bland annat från arbete inom familjehemsvården och behandlingshem för ungdomar. Vår uppfattning är att dagens unga har oerhörda krav på sig från samhället. Det är längre inte självklart att följa i sina föräldrars fotspår utan alla har möjlighet att bli vad de vill i livet. Denna tillgång på valmöjligheter öppnar en värld av möjligheter samtidigt som det utgör ett stort stressmoment för dagens ungdomar.

Ingen uppsats kan vara helt objektiv då man alltid har en viss förförståelse samt värderingar som styr en (Svenning 2003). Inte heller vår uppsats är helt objektiv men med tanke på vår medvetenhet om objektivitetens paradox så hoppas vi på att minimera dess inverkan på vårt arbete.

Syfte med uppsatsen

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur en daglig social verksamhet innehållande hästhållning samt utbildning i livskunskap skulle kunna utformas. Vår målgrupp är flickor mellan 13 och 20 år med psykosocial problematik.

Frågeställningar

För att ta reda på ovanstående har vi utgått ifrån tre frågeställningar. Dessa är:

- Hur kan psykosocialt behandlingsarbete kombineras med hästhållning?
- Hur kan livskunskap användas i behandlingssyfte i denna typ av psykosocial verksamhet?
- Hur ska organisation och ledarskap se ut i en verksamhet av ovanstående slag?

Vi har valt att ta del av andra personers erfarenheter av verksamheter där antingen hästar eller livskunskap ingår som del för att besvara våra frågeställningar. Syftet sträcker sig utanför ramarna för denna uppsats då vi har en förhoppning om att i framtiden kunna starta en daglig verksamhet, vi har således tänkt använda oss av resultatet i praktiken.

Undersökningsmetod

Kvalitativ metod

Vi uppsatsskribenter var intresserade av att ta reda på hur man kan gå tillväga vid utformningen av en daglig verksamhet innehållandes hästhållning och utbildning i bland annat livskunskap. Denna skulle rikta sig till unga flickor med psykosocial problematik. För att finna den information vi eftersökte valde vi att intervjua erfarna professionella som själva har eller har haft erfarenheter av verksamheter av liknande karaktär. För att nå informationen behövde vi välja vilken undersökningsmetod som lämpade sig bäst för oss.

Om man vill studera attityder och erfarenheter hos informanterna är en kvalitativ studie lämpligast och detta görs genom intervjuer. I en kvantitativ metod reducerar man insamlad data till beskrivbar statistik. I en kvalitativ metod vill man nå kunskap om individens subjektiva upplevelser genom ord, uttryck och meningsbeskrivningar. Detta gör undersökaren genom att empatiskt försöka sätta sig in i den andres upplevelsevärld (Larsson 2005).

Forskaren försöker på så sätt att skapa en djupare uppfattning om det som ska studeras.

Till skillnad från den kvantitativa metoden försöker den kvalitativa metoden undersöka sådant som inte är mätbart. Den försöker istället finna unika egenskaper i det material som intervjuats fram. Den metod passar bäst för att ta reda på vad en specifik grupp anser om en viss fråga eller hur de upplever en speciell situation (Kvale 1997). Vidare betonar Kvale kvalitet före kvantitet vid kvalitativa intervjuer. Han menar att fler intervjuer inte behöver leda till att undersökningen är mer vetenskaplig.

Utifrån dessa kriterier fann vi att den kvalitativa metoden passade bäst för syftet i vår undersökning då vi behövde djupintervjua våra informanter för att kunna ta del av deras erfarenheter. En kvantitativ uppsats hade inte i samma utsträckning givit oss de svar vi eftersökte.

Val av intervjupersoner

För att hitta respondenter till vår uppsats sökte vi efter personer som arbetar eller har arbetat på institution där djurhållning ingår som en del av behandlingsarbetet. Vi har också sökt efter personer som arbetar med livskunskap för att få veta vad detta ämne innehåller. Dessutom sökte vi efter någon med erfarenhet av en daglig behandlingsverksamhet för att se vad de ansåg vara fördelen med att arbeta dagtid gentemot dygnetruntvård.

Vi valde att ha en kombination av olika verksamheter för att få ett helhetsperspektiv av vår tilltänkta dagliga verksamhet.

För att hitta dessa personer har vi använt oss av Google (www.google.se 2008) på Internet. För att få kontakt med dem skrev vi ett första mail (se bilaga 3) som till vår förvåning ingen svarade på. Vi författare diskuterade kring detta och undrade vad detta kunde bero på. Vi kom fram till att vårt första mail inte var tillräckligt utförligt och därför ej heller tillräckligt motiverande att vilja medverka i. Vi provade därför att skicka ut ett mer utförligt mail (se bilaga 4). Det visade sig att vår spekulation stämde då vi fick flera svar med kort varsel. Detta var även något som vår uppsatshandledare menade vara orsaken till att vi på första mailet inte fick några svar, men i andra mailet fick svar.

Vi fick i andra omgången både jakande samt nekande svar till medverkan i vår studie. En respondent som vi var väldigt intresserad av att få intervjua kunde vi inte hitta mailadressen till. Vi fann dock hans telefonnummer via Google och beslöt oss då för att ringa upp honom istället. När vi skulle göra detta var vi så nervösa att vi inte lyckades presentera uppsatsen på ett utförligt sätt. Denna respondent svarade med att vara ganska så avvaktande till en eventuell medverkan. Vi tog ett steg tillbaka och reflekterade över vad vi kunde ha gjort annorlunda. Vi insåg vikten av utförlig information och skickade därför ett mail med tydlig information rörande vårt syfte med uppsatsen samt frivilligheten, rätten att avbryta och möjligheten att

vara anonym. Vi fick efter ytterligare ett mail, där vi påminde om vårt ärende, ett svar där han avböjde sin medverkan då han inte längre arbetade inom den bransch vi avsåg att undersöka.

Litteratursökning

När vi sökte litteratur och forskning letade vi på Internet, bland annat på Gunda (www.ub.gu.se/gunda/ 2008) och Google (www.google.se 2008). Där fann vi uppsatser som berörde liknande ämnen och tittade på deras litteraturlista för att få tips om tidigare forskning. Vidare har vi tagit del av olika tidskrifter och rapporter som vi funnit under tiden vi arbetat med vår uppsats för att ytterligare sätta oss in i ämnet.

Intervjuguide

Sam Larsson (2005) skriver att det i huvudsak finns tre olika intervjustrategier vid kvalitativ forskning. Dessa är *den informella konversationsintervjun*, *den allmänna intervjuguiden* och *den standardiserade öppna intervjun*. Den informella konversationsintervjun innebär stor flexibilitet och är den mest öppna intervjustrategin. Spontana frågor och svar ställs och ges och samtalet sker fritt åt olika håll. Detta ställer stora krav på forskaren som måste vara lyhörd och finna relevant information för att förstå det fenomen som ska studeras.

Den allmänna intervjuguiden innebär att undersökaren formulerar frågor som är relevanta och beskrivna i detalj. Frågorna är kopplade till problemställningen och till varje temaområde har öppna underfrågor formulerats. Dessa frågor behöver inte ställas i någon exakt ordning och formuleringen av frågorna behöver inte ställas likadant till alla respondenter.

Den standardiserade öppna intervjuguiden innehåller däremot noggrant formulerade frågor. Dessa ska besvaras i turordning och flexibiliteten är begränsad.

Utifrån de kriterier som beskrivs uppfyller vår intervjuguide den allmänna. Vi har formulerat ett antal frågor som är kopplade till problemställningen. Dessa frågor har inte ställts i någon exakt ordning, utan vi har istället kontrollerat att varje fråga har besvarats och till detta har naturliga följdfrågor ställts.

Man kan också dela in intervjustrategier i halvstrukturerad och strukturerad intervjuguide (Kvale 1997). Vår intervjuguide är halvstrukturerad. Den halvstrukturerade intervjuguiden har liksom den allmänna intervjuguiden ingen bestämd ordningsföljd. Man har också möjlighet att plocka bort frågor som inte behövs vilket vi har gjort då vi intervjuat personer från skilda verksamhetsområden. På grund av samma anledning utformat två intervjuguides, detta för att passa samtliga. Intervjuguiderna är nästan identiska, skillnaden är att vi bytt *hästhållning i kombination med behandlingsarbete* mot *livskunskap* i de fall detta var relevant. Frågorna finns i bifogade intervjuguides, se bilaga 1 och bilaga 2.

Etiska överväganden

Vi har använt oss av Kvales (1997) etiska principer då vi intervjuat våra informanter. Dessa är: *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Svenning 2003). Innan vi ställde våra frågor förklarade vi vad vi skulle använda informationen från våra intervjuer till. Vi talade även om vad som var syftet med vår C-uppsats. Vi klargjorde deras frivillighet samt att de när som helst kunde avbryta intervjun. Vi gav dem vidare möjligheten att vara anonyma i slutprodukten, om de så önskade. Vi talade även om att endast vi skulle läsa intervjumaterialet i sin helhet och att det sedan skulle förstöras. Då vårt ämne inte berörde några känsliga områden, önskade ingen av de medverkande vara anonym. Vi har därför valt att låta samtliga delta med sina riktiga namn och professioner. Som känsliga ämnen brukar frågor som rör känslor, sexualitet samt eventuella konflikter på en arbetsplats räknas.

Analysmetod

Enligt Anthony Giddens (Svenning 2003) tolkar en forskare sitt material i två faser, först vid insamlandet av empirin och sedan ytterligare en gång vid genomgången av den samma. Detta benämner han som dubbel hermeneutik.

Vid bearbetningen av empirin började vi med att lyssna på ljudupptagningen och jämföra denna med de skriftliga anteckningarna. Detta för att kontrollera att vi uppfattat svaren korrekt. När vi fann relevanta svar lyssnade vi på dessa delar ett flertal gånger för att vara så säkra som möjligt på att vi inte misstolkat något. Sedan gjorde vi en så kallad innehållsanalys. Vi delade in materialet i olika teman utifrån gemensamma nämnare. Dessa komprimerades och därefter sammanfattade vi det vi fått fram i varje tema. Vi valde ut representativa citat och när vi har använt citat har vi återgett dem ordagrant. Vi har också använt oss av meningskoncentrering vilket innebär att vi har formulerat intervjupersonernas meningar mer koncist. De väsentligaste delarna har omformulerats i färre ord och större intervjutexter har reducerats till kortare och koncisare meningar (Kvale 1997). Vidare har vi valt att i sammanfattningen och analysen av temat *Arbetsmetoder för att stärka självförtroende och självkänsla* dela upp vårt resultat i underrubriker då detta avsnitt blev väldigt långt. Om vi inte hade gjort på detta vis tror vi att vi hade riskerat att förlora läsarens intresse.

Avgränsningar

Enligt Kvale (1997) är det viktigt att ställa sig frågan hur mycket tid man har till sitt förfogande vid utformningen av en undersökning. Att intervjua är inte tidskrävande i sig utan det är analysen av materialet som tar mest tid av en intervjuundersökning. Inom ramen för en C- uppsats samt den tid vi har haft till vårt förfogande har vi inte haft möjlighet att intervjua fler än sex personer vid fem intervjutillfällen. En önskan hade varit att även intervjua flickor ur vår aktuella målgrupp för att ta reda på deras åsikter kring en daglig verksamhet av ovanstående slag. Även här lade tidbegränsningar hinder i vägen. Å andra sidan har deras röst gjort sig hörd genom de erfarna professionella som vi har intervjuat. Samtliga har arbetat i många år och flera av dem med den specifika målgruppen.

Vi hade planer på att ta reda på hur man hanterar potentiella konflikter i verksamheter. Efter noga övervägande valde vi dock att utesluta detta då vi kände att ramen för en C- uppsats var begränsad. Eftersom vi hade tänkt ha med konflikthantering, var denna fråga med i vår intervjuguide. Vid intervjuerna fick vi inte något gemensamt tema runt ämnet och kände därför att det inte var relevant att analysera detta utifrån uppsatsens disposition. Dessutom valde vi att utesluta avsnittet där vi definierade olika begrepp som vi har använt oss av då dessa är väl beskrivna i löpande text. Livskunskap är ett ämne som få känner till och som kanske hade behövt en begreppsdefinition då fakta kring detta ämne kommer med ganska sent i vår uppsats. Detta är något vi författare har diskuterat men inte funnit någon lösning på. Är man som läsare intresserad av att läsa om livskunskap får man bläddra fram till sidan 22 där det går att läsa om det.

Reliabilitet

Reliabilitet anger ett mått på möjligheten att komma fram till samma svar i en undersökning eller på en fråga även om den ställs vid olika tidpunkter (Svenning 2003). För att säkerställa en hög reliabilitet var vi båda närvarande vid samtliga intervjuer. Vi använde oss också av både skriftliga anteckningar och ljudupptagning via diktafon. Detta för att försäkra oss om att vi fick en så sann bild av verkligheten och respondenternas svar som möjligt. Även vid transkriberingen deltog vi båda vilket gjorde att vi kunde kontrollera med varandra att vi fått samma uppfattning om det sagda.

Vi har intervjuat personer från vitt skilda yrkesområden som har varit av olika betydelse för vår studie. Detta har resulterat i att de fått olika stort utrymme i presentationen och analysen av resultatet. Vi anser inte att detta påverkar uppsatsens reliabilitet då syftet med uppsatsen är att undersöka hur en daglig verksamhet kan utformas och den empiri vi valt att sortera bort inte berör detta. Som författare får man ta bort sådant material som inte berör det ämne man avser att undersöka (Kvale 1997).

Några av våra intervjuer har gjorts vid ett personligt möte medan vissa har gjorts per telefon eller mail. Vid telefon- och mailintervjuer har vi inte kunnat observera kroppsspråk och annat som man får vid ett personligt möte, i och med detta finns risken att vi misstolkat några av våra respondenters svar. Särskilt vid mailintervjun var detta problematiskt och de svar vi fick var inte lika uttömmande som de övriga vilket avspeglas i vår presentation och analys av materialet. Vi är medvetna om att detta kan ha påverkat uppsatsens reliabilitet men har en förhoppning om att så inte är fallet.

Validitet

Validitet är ett mått på hur väl man undersöker det man vill ta reda på. När man bedömer en undersöknings validitet så ser man om resultaten är hållbara, det vill säga om de är giltiga (Svenning 2003). För att uppnå hög validitet har vi inte bara använt det som slutkontroll, utan haft det i åtanke redan vid konstruktionen av intervjuguiderna.

Då vårt undersökningsområde krävde att vi intervjuade personer från skilda verksamhetsområden ansåg vi oss tvungna att utforma två intervjuguider. Valet att använda två olika intervjuguider anser vi inte påverkar uppsatsens validitet då detta inte inverkar på våra intervjupersoners trovärdighet i uppsatsen. För validitetens skull var det samma person som utförde samtliga intervjuer medan den andra av oss skrev anteckningar på datorn under tiden.

Ett sätt att öka validiteten i en kvalitativ undersökning är metodtriangulering, det vill säga att kombinera sin metodstrategi med en annan (Larsson 2005). Vidare skriver Larsson att både reliabiliteten och validiteten stärks vid triangulering av en kvalitativ undersökning. Detta eftersom man belyser och analyserar sitt fenomen utifrån flera aspekter. Som triangulering räknar Patton inte bara upp olika metodstrategier. Även olika datakällor, flera undersökare och teoretiska perspektiv räknas in som olika metodtrianguleringssätt. Han menar att begränsningar som uppstår kan kompletteras med andra infallsvinklar. Då vi har varit två undersökare som konstant granskat varandra har vi minimerat antalet felkällor. Vi har dessutom använt oss av teorier och tidigare forskning som stärker vår undersöknings resultat och på så sätt kompletterat vår studie med andra infallsvinklar. Trots att vi inte använt oss av både kvantitativ och kvalitativ metod anser vi oss ha nyttjat metodtriangulering utifrån Pattons kriterier och på så sätt ökat uppsatsens validitet.

Generaliserbarhet

Generaliserbarhet innebär att man ska kunna generalisera det resultat man kommit fram till även på andra situationer. För att detta ska kunna uppnås så krävs att ett stort antal personer har intervjuats (Svenning 2003). Detta begrepp är framförallt aktuellt i kvantitativa studier. Vi kan inte generalisera våra resultat eftersom antalet personer vi intervjuat är för få. Även Kvale (1997) skriver att det är omöjligt att göra statistiska generaliseringar om antalet är för litet. Är antalet stort går det å andra sidan inte att göra djupgående tolkningar av intervjuerna. Även om vårt intervjuunderlag är relativt magert så har alla våra intervjupersoner gett oss svar som påminner om varandra trots sina skilda yrkesområden. Samtliga personer har dessutom varit yrkesverksamma under en lång tid. Trots detta är vår uppsats inte generaliserbar vilket inte heller är eftersträfvansvärt inom ramen för en C-uppsats.

Tidigare forskning

Då vi påbörjade vår uppsats hade vi som tanke att ta reda på vad djur hade för effekt i behandlingsarbete med ungdomar. När vi började söka litteratur upptäckte vi emellertid att det redan fanns åtskillig forskning kring detta ämne och vi tvivlar därför inte längre på djurens effekt i behandlingssyfte. Vi beslöt oss istället för att ta reda på hur man kan använda sig av djuren för att uppnå de resultat vi eftersträvar. Vi har valt att presentera en del av all den forskning som finns kring just djurs medverkan i behandlingsarbete.

Människan i samverkan med djur och natur

Ingemar Norling var forskare i psykologi vid Institutionen för Socialt arbete på Göteborgs Universitet. Han har bland annat utgett en forskningsöversikt om sällskapsdjurets påverkan på äldres hälsa och livskvalitet; *Djur i Vården* (2002). I forskningsöversikten har han sammanställt vad han själv och andra forskare har kommit fram till, och visar data som bevis för att djur kan ha viktiga salutogena effekter för människan.

Bakgrunden till denna rapport är att fler invånare av jordens befolkning blir äldre samtidigt som den fysiska passiviteten ökar och därmed också ohälsan, vilket i sin tur kommer leda till ökade vårdkostnader. Han skriver också att WHO länge har varnat för detta. WHO anser att man behöver sätta in åtgärder mot detta genom icketraditionell sjukvård.

Forskningsrapporterna som Norling har utgått ifrån omfattar främst hundar och katter men också hästar. Han har dock inte gått in lika mycket på det sistnämnda djuret då de än så länge inte har samma betydelse för äldre som de förstnämnda djuren. Norling har i sin forskningsöversikt bland annat tagit upp begrepp som AAT och AAA vilket vi har valt att behandla i egna rubriker. Han har i ett helt avsnitt ägnat sig åt metodfrågor som kan påverka resultatet. Då det finns ett motstånd inom vissa delar av naturvetenskapen mot djur i vård är det viktigt att skaffa stöd genom forskningsbaserade studier. Dessa bör vara väldokumenterade och av hög kvalitet. Motstånd har även funnits från kristet håll som har ansett att djur inte har själ och förnuft. Även antropocentrismen har liknande uppfattningar som anser att naturen står i människans tjänst. Enligt denna lära anser man att socialt stöd och psykoterapi med mera endast har effekt mellan människor. Tolkar man världen utifrån något av dessa sätt har man svårt att tro på resultat som tyder på att vissa djur har bättre förmåga än människor att tolka, kommunicera och påverka inom flera vårdssituationer. Norling hänvisar även till Serpell som har skrivit att under 1600- talet hade shamanismen och andra naturfolk stor respekt för djurens helande krafter medan kyrkan ansåg att djur hade en koppling till djävulen.

Allt fler forskare har pekat på ett kommunikationsförhållande mellan människa och djur. Det är till exempel obegripligt hur en tränad hund kan förutspå ett epilepsianfall hos sin matte eller husse en halvtimme innan det sker.

Ett metodproblem som finns är att ens inställning till djurens goda eller mindre goda effekter likt placebo kan påverka resultatet. Detta kan leda till att urvalet av deltagare i undersökningar kan påverka resultatet i olika riktningar och kan därför ge motsägelsefulla resultat.

En slutsats som flera forskare enligt Norling (2002) har kommit fram till är att vi idag har tillräckliga bevis på att djur kan ha viktiga hälsobringande effekter. Men detta måste ske under vissa förutsättningar och passar inte alla människor. Något annat som också är tänkbart, är att för en del djurägare är upplevelser om djurens goda effekter "sanna" för dem. Detta kan resultera i att deras "sanna" upplevelser även blir bekräftad i forskning som sann och generell giltig. Det finns troligen mer kvar att upptäcka.

Norling skriver vidare att flera forskare såsom forskaren, psykoterapeuten och pionjären inom AAT, Boris Levinson har använt sig av hundar i svåra former av terapi där vanliga metoder inte varit framgångsrika. Se vidare i avsnittet om Pet Facilitated Therapy.

Norling tar även upp biophiliahypotesen som är den teoretiska diskussionen om vår anknytning på flera nivåer till djur. Den starkaste genetiska anknytningen utgår från att vår hjärna utvecklades genom våra jagande och samlande förfäder. Då styrdes vår förmåga till överlevnad genom samverkan med naturen och utnyttjande av djur, bland annat för föda men också som en stressreduktion. De människor som hade en bred relation till djur överlevde också oftast. Biophilia tolkas även som att vi har en medfödd tendens att umgås med djur. Norling hänvisar till flera forskare, bland annat Katcher och Melson (Fine 2000), som intresserar sig för barns djurintresse och att genom AAA och AAT hjälpa barn med svårigheter som otrygghet och störda relationer till vuxna. Roger Ulrich (2001) är en annan intressant forskare som bland annat redogjort för att även så kallad passiv naturkontakt ger effekt. Detta innebär att bara av att se naturen resulterar i stressreduktion inom fem minuter. Med naturkontakt avser han även djurkontakt. Alla barn har en genetisk betingad förutsättning att utveckla intresse och motivation för djur. Finns inte djur i barnens närhet stannar processen vid kanske kramdjur. Norling (2002) skriver också att det framgår att de aktiviteter som ger störst effekt på livskvalitet, välbefinnande och psykisk och fysisk hälsa är de som kan tillgodose viktiga psykiska, sociala och fysiska behov. Det som fungerar särskilt bra är naturbaserade aktiviteter, och inom det området ingår djur. Cindy Wilson och Dennis Turner (1998) samt Aubrey Fine (2000) redovisar att djur får sin största betydelse vid krissituationer och när livssituation och roller förändras. Efter 30 års erfarenheter av AAA och AAT har krav ökat på utbildning och kompetens hos deltagande djur, personal och frivilliga. Professionell utbildning är nödvändigt för att få fram goda resultat.

På de ”svåra” flickornas sida

Sven Forsling är psykolog och forskare och har under många år varit aktiv inom ungdomsvården. Han har bland annat varit chefspsykolog för § 12-vården inom Stockholms läns landsting och varit aktiv som ledamot av SiS (Statens institutionsstyrelse) vetenskapliga råd. Forsling är även författare och han har skrivit några böcker. Bland annat *444 Stockholmsungdomar i kris*, *Värstingflickor finns dom?* och *Flickan och hästen*. De sista tio åren av sitt arbetsliv, 1987-1997, drev han institutionen Stall Frossarbo. 1998 tilldelades Sven Forsling Allmänna barnhusets Stora Pris för sitt arbete med socialt utsatta ungdomar. Det är ifrån Sven Forslings erfarenheter under tiden på Stall Frossarbo som vi i denna uppsats kommer att dra störst nytta av hans forskning. Men också i hans tidigare forskningsprojekt hittar vi information som är intressant för det vi avser att undersöka. I *444 Stockholmsungdomar i kris* (1987) undersökte Forsling hur § 12-vården fungerade i praktiken. I slutordet i boken betonar han vikten av eftervård. Han är kritisk till det system som vi använder oss av i Sverige idag. Gruppen tvångsomhändertagna flickor var en grupp som Sven Forsling menade urskiljde sig särskilt. Detta genom att de ofta hade en mer störd anknytning och att de hade en djupare grad av relationsstörning. De hade dessutom ett kontaktsätt som för de yngre flickorna ofta beskrevs som ”provocerande” och ”stökitigt” samt för de äldre som att ”isolera sig” och ”dra sig undan”. De hade också en större utsatthet i skolan och föll offer för mobbing i större utsträckning än pojkarna i samma undersökning. Flickorna hade också oftare ett narkotikamissbruk jämfört med pojkarna. Som positivt utmärkande skillnader från pojkarna beskrevs flickornas bättre tillgång till det svenska språket samt bättre skolkunskaper. Sven Forslings resultat visade på uppenbara brister i det behandlingsutbud som fanns att tillgå för den speciella grupp som tvångsomhändertagna flickor utgjorde. Han menade att i de pojkdominerade behandlingsgrupperna fick flickorna mycket mindre utrymme att bearbeta sin problematik då de ofta fick stå tillbaka för pojkarna. Han lade fram ett konkret exempel på behandlingsalternativ för denna grupp av utsatta flickor; Stall Frossarbo.

I boken *Värstingflickor finns dom?* (1992) undersökte Forsling om flickornas målgrupp på något sätt förändrats genom tiderna och hade de i så fall blivit värre. Han kom dock fram till att det inte var så, utan att de flickor som i allmänt tal kallades för värstingflickor var de flickor som möjligtvis hade haft det mest svårt i livet.

Stall Frossarbo - pionjärinstitutionen

Stall Frossarbo var ett § 12-hem med dygnetruntvård och de flickor som bodde där var delaktiga i träningen av travhästar inför tävling. Institutionen var den första av sitt slag i Sverige och något av det nya var att flickorna var tvungna att själva välja om de ville vara på Stall Frossarbo eller inte. Visserligen hade de inte så roliga alternativ, det var antingen Stall Frossarbo eller en låst institution som valet stod emellan. Men att flickorna ändock gjorde ett aktivt val var viktigt menar Sven Forsling i sin avhandling *Flickan och hästen* (2001) som handlar om Forslings tio år som institutionschef på Stall Frossarbo. De flickor som tackade ja till vård på Stall Frossarbo tackade ja till att delta i en hästkötutbildning i olika steg. Det första steget var på två månader och var en grundkurs i hästkunskap. I slutet av kursen gjordes ett skriftligt prov där eleven skulle bli godkänd för att få ett diplom och intyg på de kunskaper hon förvärvat. När första kursen var avslutad och godkänd fick de välja om de ville fortsätta med ytterligare en kurs. De sista kurserna var påbyggnadskurser där eleverna kunde lära sig t.ex. hovslageri. En av tankarna bakom Stall Frossarbo var att flytta det terapeutiska rummet, i det här fallet, ut till stallet.

I *Flickan och hästen* har Sven Forsling intervjuat ett 40-tal flickor som varit inskrivna på Stall Frossarbo mellan 1987 och 1997. Han har fått deras syn på den vård de fick och vad de tyckte att hästen spelade för roll i behandlingsarbetet. Alla flickor tillskriver sin häst en väldigt viktig roll. Hos hästen har de funnit en vän som finns till bara för dem. En vän som lyssnar utan att värdera. Att klara av att hantera ett så stort och kraftfullt djur gjorde också under med deras självkänsla (Forsling 2001). Under de tio år, 1987-1997, som Sven Forsling drev Stall Frossarbo var det endast sju av fyrtiosju flickor som inte klarade av att vistas på Stall Frossarbo. De flesta av dessa flickor föll ifrån inom de första två veckorna av grundutbildningen. Samtliga misslyckanden avslutades med ett gemensamt möte där flickan gavs löftet om en möjlig återvändo om hon någon gång så skulle önska.

Sven beskriver hur han såg en skala över utveckling av flickornas självkänsla. Det första steget flickorna tog kallade Sven för *vågasteget* och det var att våga säga ja till platsen på Stall Frossarbo. Det de sa ja till var en grundutbildning i hästkunskap som skulle pågå under två månader. När flickorna upptäckte att hästen gjorde som de ville hade de tagit ett kliv upp till *maktsteget*. Att klara av att kontrollera och styra ett så stort djur ingav en känsla av makt. Det tredje steget, *kompissteget*, innebar att flickan ansåg sig ingå i en allians med sin häst. Hon var således inte längre ensam med sina tankar, tårar och annat som tyngde henne. Nästa steg var *ansvarssteget* och det kom genom de teoretiska föreläsningar Sven höll varje vecka då flickorna insåg att de hade det totala ansvaret för hästen och att den är helt beroende av oss människor. Sista steget i flickornas utveckling var *jag-steget*. Det steget kom då flickorna såg sig själva som en person värd att vara rädd om.

Andra institutioner med djur som samarbetspartner

SiStone är en tidning som regelbundet ges ut av Statens Institutionsstyrelse. I ett nummer utav SiStone (nr.6 2005) har mycket plats lämnats åt ett reportage angående djur i behandlingssyfte. I reportaget framgår att djur har en främjande effekt för människans livskvalitet. Vi blir lugna och avslappnade av att klappa djur bland annat eftersom ämnet oxytocin frigörs i kroppen. Artikeln berättar om ett LVM- hem som har hundar som hjälpmedel. Dessa har gått en särskild utbildning för att kunna användas i behandlingssyfte. Personalen som intervjuats berättar i reportaget att klienterna anförtror sig åt hundarna och

pratar med dem. Dessa klienter har oftast blivit svikna av vuxenvärlden och då fungerar hundarna som någon de kan tala med utan att de blir dömda. Det finns tillfällen då personalen måste anmäla sådant som klienterna berättar men hundarna skvallrar aldrig vidare något som de får höra. Personalen berättar också att man ibland hör klienter säga saker som: *“du litar inte på någon, det syns”* och antagligen speglar de då sig själva genom djuren.

I reportaget skildras även Åbygården som är ett ungdomshem (numera nedlagd, förf. anm.) som ägnat sig åt hästar som en del av terapin. De intagna är åtta tvångsomhändertagna pojkar mellan 12 och 15 år och samtliga har koncentrationssvårigheter men lär sig ändå att rida. Personalen som blir intervjuade berättar om att pojkarna lär sig att ta ansvar genom kontakten med hästarna. Alla intagna lär sig att rida men om de inte vill så får de mocka och arbeta i stallet istället. Genom ridningen får man en ”kick” av att övervinna rädslan för att hantera de stora hästarna. Det leder i sin tur till ökat självförtroende. Personalen berättar också att många av de intagna pojkarna har haft brist på tillit och närhet i sitt liv. Genom hästarna och de andra djuren får de möjlighet till fysisk närhet genom kel och kramar.

I reportaget i SiStone skrivs det även om att det i andra länder är vanligare med djur som hjälpmedel i vård. I Sverige är Barbro Beck- Friis pionjär inom området. Enligt henne är det oerhört positivt att använda djur inom alla institutioner. Djur fungerar som naturliga ”terapeuter” och de varken dömer eller värderar människor. Hon anser dock att ett villkor är att man måste tycka om djur, annars kan behandlingen få motsatt effekt. Men, menar hon vidare, de flesta är ändå positivt inställda till djur. Enligt Beck- Friis är det också viktigt att använda rätt sorts djur. Valet av ras ska bland annat präglas av egenskaper för rasen. Djuren som används som hjälpmedel i vården behöver var tåliga, snälla och nyfikna på människor. Lever de inte upp till dessa krav lämpar de sig inte inom behandlingsarbete.

Manimalis, en samlade organisation

Manimalis är en fristående ideell organisation som arbetar för att sprida hur stor effekt sällskapsdjur har på människors välbefinnande samt på samhället i stort. I

Manimalisrapporten framhålls behovet av svensk forskning inom området, då den mesta forskning som gjorts har sina rötter i utlandet. USA och England är två framstående länder inom forskning av djur i behandlingsarbete. I Manimalisrapporten har de samlat olika forskningsresultat där man har berört effekterna av behandling i samarbete med djur. Där går bland annat att läsa att djur är viktigast för barn och för äldre. Detta på grund av att djuren lindrar ensamhetskänslor och att de blir som en vän man kan tala med samt berätta hemligheter för. Vidare kan man läsa att djur bidrar till att öka barns sociala förmågor inom ett flertal områden. De barn som växer upp med djur har lättare för social anpassning och att uttrycka sig och få kontakt med andra människor i sin omgivning. Detta på grund av att de tidigt tränas i att tolka och tyda icke-verbal kommunikation genom sin kontakt med djuren. Dessa barn mognar dessutom snabbare än barn som vuxit upp utan djur och det finns studier som påvisat bättre självförtroende och större ansvarstagande hos tonåringar med djur i hemmet. Djurs närvaro gör det också lättare att klara av kriser som dödsfall och skilsmässor. Djuret kan agera medlare mellan de olika familjemedlemmarna och finnas som stöd för barnen vid skilsmässa. Längre fram i rapporten läser vi att sällskapsdjur fungerar som socialt smörjmedel samt att djur för äldre kan verka som sällskap men också som ångestdämpare. Häst- och stallskötsel innebär ett stort ansvar och det kräver både kunskap, uthållighet och tålmod. Dessutom behöver man klara av att vara omsorgsgivande. Ofta upplever de som umgås med hästar en känsla av tillförlit över att kunna hantera och styra ett så stort och kraftfullt djur. Relationen mellan människa och häst bygger oftast på en ömsesidig respekt och ödmjukhet som skapar förtroende åt båda håll istället för dominans. Trots att en del hästägare inte rider sina hästar varje dag upplever de en känsla av tillfredsställelse, då de sköter om och umgås med sin häst. I Manimalisrapporten skrivs också att forskning vid SLU i

Lanarp har visat att naturupplevelser minskar stressnivån samt ökar möjligheten till inlärning hos människor. Bland de fysiologiska effekterna av att ha sällskapsdjur finner vi motion. Både hundägare och hästägare får daglig motion. Sällskapsdjur har därför enligt Manimalisrapporten effekter på samhällsekonomin då friskare äldre kan bo kvar hemma längre samt att sällskapsdjur i övrigt minskar vårdkostnaderna. För att uppnå samtliga av dessa positiva effekter av att ha ett sällskapsdjur krävs det att djurägaren har en positiv inställning till sitt djur (Manimalisrapporten 2005).

Boris Levinson och Pet Facilitated Therapy

Boris Levinson (1969) var barnpsykiatriker i USA och en av förgrundsgestalterna inom djurassisterad terapi. Levinson kom att utforma en metod som han kallade för Pet Facilitated Therapy, PFT. I PFT använde sig Levinson av djuren för att lösa patientens problem. Detta gjorde han genom att dra fördel av den känslomässiga, fysiska och hälsofrämjande interaktionen som kunde uppstå mellan djuret och människan. Även om djur hade använts som hjälpmedel i terapi under många år var Boris Levinson den första att dokumentera effekterna av användandet av sin hund i terapi med barn. 1962 publicerade han en artikel, *the Dog as a Co-therapist*, i tidskriften *Mental Hygien* där han beskrev hur han använde sig av sin hund för att komma nära de introverta barnen som han annars hade så svårt att skapa en relation med (Fine 2000). Levinson använder sig av anknytningsteorin (Bowlby 1980) och menade att det kan uppstå en anknytning mellan människan och djuret som blir mindre komplicerad än den anknytning som finns människor emellan. Terapeuten går sedan via djuret för att få kontakt med barnet eftersom barnet lättare relaterar till djuret. Han menade vidare att den kontakten som barnet får med djuret förstärker hans/hennes kontakt med verkligheten, något som han visade genom sitt framgångsrika arbete med autistiska barn. Boris Levinson använde sig av hundar i svåra former av terapi där vanliga metoder inte varit framgångsrika. Detta då han ansåg att djur hade en möjlighet att påverka människor i svåra situationer där vårdpersonal och traditionella metoder hade haft liten eller ingen effekt alls (Norling 2002). Levinson kom även genom en mängd studier fram till att kontakten med djur var ett basbehov hos människan. På den tiden då människan levde av det naturen hade att erbjuda klarade sig de människor bäst som hade en god kontakt med djuren. Levinsons forskning fick under 1990-talet medhåll från flera andra forskare. Bland dessa fanns Stewart och Bergler som hävdade att djur är naturliga terapeuter. Djuren värderar inte utan de lyssnar och stöttar, visar empati och har ett tydligt kroppsspråk. Djur har också en förmåga att kommunicera ickeverbalt och det kan av många barn uppfattas mindre hotfullt än de vuxnas språk. Under 2000-talet har dessa studier fått stöd av nya forskningsresultat (Norling 2002).

Teoretiska perspektiv

I denna del har vi huvudsakligen koncentrerat oss på teoretiska perspektiv som har med den aktuella åldersgruppen och dennas problematik att göra.

Utvecklingspsykologins syn på adolescensen

Enligt den psykodynamiska läran är livet indelat i olika faser. De flickor vi kommer vända vår verksamhet till är inne i den utvecklingsfas som kallas adolescensen (Havnesköld & Mothander 2002). Adolescensen är den psykologiska motsvarigheten till puberteten (Wrangsjö & Winberg Salomonson 2007).

Det mest utmärkande under adolescensen är vikten av kamrater och vikten av att känna tillhörighet med en grupp. Kollektivet ersätter föräldrarnas funktion under vägen till individens självständighet. Det är under denna tid man testar gränser och man bildar gäng och subgrupper. Att tillhöra ett gäng behöver förstås inte betyda att man är med i ett kriminellt gäng. Det kan vara ett gäng kamrater och ett sätt att ”finna sig själv” och genomföra sitt identitetsarbete. Valet av kläder, musik och fritidssysselsättning blir extra viktigt då man ska börja söka sig ifrån familjens trygga famn och istället finna sin tillhörighet någon annanstans (Havnesköld & Mothander 2002). Separationen från vuxenvärlden i stort och den nyfunna autonomin ska finna en balans på vägen mot att de unga integreras i samhället på ett för dem nytt sätt (Wrangsjö & Winberg Salomonson 2007). En av denna utvecklingsfas stora utmaningar är att kunna förena sitt egenintresse med andra ungdomars intresse samt att lära sig kompromissa socialt. De barn som tidigare i livet har haft svårt med kamratrelationer har uppvisat en större svårighet än andra barn att anpassa sig senare i livet. Allra sämst klarar sig de barn som blivit bortvalda av många av de andra barnen i skolan och på fritiden. De barn som av blyghet haft problem med kamratrelationer verkar klara sig bättre än de som aktivt blivit bortvalda. Att det är så kan ha och göra med att de bortvalda barnens självbild påverkats i en negativ riktning. Havnesköld och Mothander (2002) skriver att enligt Rich Harris ligger det i människans genetik att likna en referensgrupp av jämnåriga istället för föräldrarna. Med det menar hon att barn vill likna andra barn och inte sina föräldrar. Vidare anser Harris att den inverkan som andra barn och ungdomar har på en ungdoms utveckling är mer betydelsefull än den inverkan som föräldrarna har haft under de tidiga barnåren. Grunden i Harris teori är att vi skapar en bild av oss själva utifrån det sociala sammanhang vi tillhör (Havnesköld & Mothander 2002). Agneta Sandell betonar att för varje ny djupgående förändring den unga genomgår krävs det att han eller hon omprövar sin verklighetsuppfattning vilket kan upplevas väldigt frustrerande samt som ett hot mot den egna personen. Varje ny lärdom ger oss ett nytt perspektiv samtidigt som det hotar vår säkerhet och väcker motstånd mot förändring.

Objektrelationsteori

Objektrelationsteori är en central del av utvecklingspsykologin. Den fokuserar på samspelet mellan modern och det lilla barnet. Några kända forskare som inriktat sig på objektrelationer är Margaret Mahler (1975), Melanie Klein (1962) och Donald Winnicott (1958). Det finns också en gren av objektrelationsteori främst utvecklad i USA som har specialiserat sig på vuxnas relationer. Otto Kernberg (1984) är en av de främsta företrädarna för detta område. Mahler koncentrerade sig på barnens utveckling i förhållande till olika ”objekt”, det vill säga emotionellt betydelsefulla andra och därav namnet objektrelationsteori. Winnicott beskrev som första forskare om det övergångsområde som man går igenom för att ta sig från en fas i livet till en annan. Detta är ett så kallat mellanområde där barnet ska komma underfund med verkligheten och så småningom vänja sig vid att se skillnaden mellan sin egen inre fantasivärld och den yttre verkligheten. Detta övergångsområde är alltså en övergång mellan barnets inre värld och yttrevärlden. Det kan också ses som ett övningsfält där barnet övar sig i

att behärska verkligheten. De flesta barn behöver här ett övergångsobjekt i separationen från sin vårdnadshavare. Exempel på sådana övergångsobjekt är ett tygdjur eller nallebjörn, snuttefilten eller en napp. Detta föremål blir mycket kärt för barnet som har svårt att vara utan det. Enligt Winnicott behöver barn sådana övergångsobjekt för att inte övergången och separationen från fantasi till verklighet ska bli alldeles för smärtsam. Även i samband med tillfälliga separationer från föräldern får övergångsobjekt mycket stor betydelse för majoriteten av barn (Havnesköld & Mothander 2002).

Även leken hör till övergångsområdet och är ett sätt att binda barnets inre värld med den yttre verkligheten. När barnen blir stora fortsätter leken i form av bland annat fritidsintressen, musik och kreativitet. Under adolescensen är, som vi tidigare skrivit, även gruppen en viktig faktor för den unge och man påverkas mycket av kamrater och idoler. Ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv kan även kollektivet ses som ett övergångsobjekt eller ett övergångsområde (Lalander & Philipsson 2002).

Anknytningsteori

Inom utvecklingspsykologin är anknytning en svensk översättning på engelska begreppet *attachment* och dess förgrundsfigur är John Bowlby (1980).

Anknytningsteorin beskriver processen där resultatet är det psykologiska ”bandet” och dess konsekvenser mellan barnet och dess närmsta vårdnadshavare. Anknytningen blir en viktig beståndsdel i barnets personlighetsutveckling och får på så sätt betydelse för människan under hela livet, särskilt i utvecklingen och bevarandet av nära relationer.

Enligt Bowlby anknyter barnet främst till en enda person under sitt första levnadsår och har därefter förmåga att knyta an till flera. I senare forskning (Broberg, Risholm, Mothander, Granqvist & Ivarsson 2008) anser man dock att barn utvecklar olika anknytningsrelationer parallellt redan under sitt första levnadsår.

Ju äldre barnet blir utvecklas den kognitiva förmågan och genom den lär sig barnet att skapa föreställningar om sig själv och sina relationer till andra. Dessa föreställningar kallas för *inre arbetsmodeller* och de uppdateras regelbundet (Broberg 2000).

Anknytningsteorin bygger på en modell där utvecklingen grundas på tidigare erfarenheter men nya erfarenheter har också möjlighet att omforma gamla. Bowlby beskriver anknytningen som en relation mellan två individer som söker varandras närhet. Vid ofrivillig separation upplever de obehag och då särskilt barnet. Det är naturligtvis skillnad mellan korta dagliga övernattningar och längre separationer. Åldern på barnet spelar också roll för huruvida de klarar av längre separationer utan överväldigande ångest. Om de positiva erfarenheterna överväger de negativa kan barnet tolerera detta och ta in det i sin inre arbetsmodell utan problem.

Anknytningsrelationen innebär också att barnet söker tröst och trygghet hos den person som den är anknuten till. Utifrån denna trygga bas kan barnet utforska världen och tryggt återvända när fara hotar. De barn som inte kan använda sin förälder som en trygg bas tvingas utveckla andra strategier för att få ett så bra beskydd som möjligt. Eftersom behovet finns att bibehålla närheten till föräldern, tvingas barnet att utesluta merparten av de negativa upplevelserna i sin arbetsmodell. På kort sikt är detta bra då det gör att barnet fortsätter att behålla en positiv inre arbetsmodell av föräldern. Men eftersom arbetsmodellens uppgift är att fungera som hjälpmedel för att avbilda verkligheten, är detta på sikt negativt. Konsekvensen kan bli att barnet arbetar med att ha en medveten positiv bild av sin förälder samtidigt som den har en omedveten negativ bild. Dessa två motstridiga inre arbetsmodeller av föräldern kan ha skadliga effekter på barnets fortsatta utveckling (Broberg 2000).

Utifrån barnets förutsättningar utvecklas således olika mönster av anknytning i relationen till anknytningspersonen. Dessa mönster delas in *trygg*, *otrygg*, *organiserad* och *desorganiserad* anknytning (Broberg m.fl. 2008).

Med *trygg anknytning* menas som sagt att barn använder föräldern som en trygg bas att utforska omgivningen ifrån. Om fara hotar återvänder man till föräldern och söker trygghet och närhet. Detta kräver ett samspel mellan barn och förälder och kräver att föräldern är lyhörd gentemot sitt barn. Om en tillfredsställande anknytning inte har skett använder barn inte sina föräldrar som en trygg bas och uppvisar då i olika grader en *otrygg anknytning*. En otrygg anknytning delas in i undvikande och ambivalent anknytning. Vid undvikande anknytning visar barn inte något behov att använda sig av föräldern som trygg bas. Dessa barn bryr sig inte om ifall föräldrarna är borta och är avvisande vid kontakt. Föräldrar till undvikande barn är inte lyhörda vid barnets signaler. Kroppskontakt sker sällan och inte heller visar de positiva känslor inför sitt barn. Närhet är väldigt viktigt för att barn ska känna sig trygga och när de inte får detta lär de sig att det är lönlöst att söka tröst och beskydd. Vid ambivalent anknytning söker barnet både kontakt och avvisar kontakt med förälder. Liksom vid undvikande anknytning är föräldrarna mindre känsliga för barnets signaler. Det finns också ett samband mellan hur barn betar sig i en främmande situation och hur samspelet sett ut mellan barn och föräldrar tidigt i livet. Samspelet är "oförutsägbart lyhört" och det blir svårt för barnet att tyda sin förälder. Barnet lär sig således att det inte kan påverka samspelet. Vid *desorganiserad anknytning* bygger samspelet på rädsla. Föräldrar som har genomgått svåra situationer i livet och inte bearbetat dem feltolkar i högre grad sitt barns signaler. Föräldern kan då till exempel vara labil och skrämman sitt barn som både vill ha närhet av denna skrämmande person samtidigt som rädslan ökar vid närheten. Denna konfliktsituation kallas desorganiserad anknytning och verkar vara en allvarlig riskfaktor för att barnet ska utveckla utagerande beteende i den tidiga skolåldern och i tonåren. I studier som har gjorts visar barn i skolåldern att de som har en trygg anknytning också har ett mognare samspel med sina jämnåriga kamrater. De är bättre på att hantera samspelet och deras problemlösningsförmåga är mer utvecklat (Lundberg 2005).

Enligt Anders Broberg m.fl. (2008) är individuation och frigörelse starkt betonat under tonåren. Vid den här tiden brottas man med att bli mindre beroende av föräldrarna och deras omvårdnad. Föräldrar som har otrygga inre arbetsmodeller av sin egen barndom har svårare att fungera som en trygg bas för sina barn som blivit tonåringar. De tonåringar som har föräldrarna som en välfungerande trygg bas har lättare att välja andra än sina föräldrar vid olika aktiviteter. De visar också fler anknytningsbeteenden till föräldrarna och har inte lika många konflikter som andra tonåringar med "loss of attachment" har med sina föräldrar. Anknytningen har en avgörande betydelse för individens personliga utveckling och dess relationer senare i livet (Broberg 2000). För barn med desorganiserad anknytning finns det risk för tonårsflickan att hon ger sig in i destruktiva förhållanden. Detta eftersom barnet vant sig vid att ens egna behov inte betyder något i förhållande till den andres och att för att få önskad närhet så måste man tillgodose den andres behov i en relation (Broberg 2000).

Ett barn som blivit misshandlat kan ha svårt att lita på vuxna på grund av sina smärtsamma erfarenheter. Genom den misstänksamhet och fiendlighet som detta barn bär med sig finns det risk att det skapar motsvarande reaktioner hos andra. På så sätt får han eller hon ännu mer anledning att anse att världen inte går att lita på. Denna onda cirkel kan bli väldigt destruktiv om den inte bryts. Det kan den dock göras genom en vikarierande anknytningsperson. Denna kan vara en granne, socialarbetare eller lärare och den hjälper barnet att inse att alla relationer inte behöver vara som den med ens förälder. Med positiva inflytanden kan denna person väga upp de negativa erfarenheterna i barnets liv och då uppdateras även de inre arbetsmodellerna. Istället för att misstro alla människor lär sig barnet att lita på sin omvärld vilket den bär med sig i vuxenlivet (Broberg 2000).

Broberg m.fl. (2008) tar även upp andra relationer som diskuterats i termer av anknytning. Dessa är människor som har nära förhållande till sina husdjur. Men författarna betonar också vikten av att skilja mellan vad som är en anknytningsrelation och en social relation. Barn kan

söka skydd och trygghet hos husdjur och gör detta särskilt när vuxenvärlden har varit oförstående. Men detta behöver inte betyda att alla nära relationer till djur är anknytningsrelationer. För att uppfylla kriterierna för en anknytningsrelation krävs det att ”någon starkare” uppfattar, tolkar och besvarar barnens behov och den blir vad barnet gör den till. Väljer barnet att betrakta sitt husdjur som ”någon starkare”, knyter barnet också an till sitt husdjur. På så sätt har barnet makten över den som de upplever som en beskyddare och anknytningsperson.

Miljöterapi och behandlingsarbete

Miljöterapi har sin grund i den psykodynamiska teorin liksom i grupppsykologi generellt. Även systemteorin har haft stor inverkan på miljöterapi (Hölcke 1996 och Statens Institutionsstyrelses hemsida 2008). Därav den stora vikt som läggs vid de dynamiska och psykiska krafter som finns inom människor och det samspel som uppstår mellan människor. Miljöterapi har utvecklats som en mycket relevant metod för att tillgodose de behov som uppstår vid boende på institution vare sig det är ungdomar eller äldre. Inom ramen för miljöterapi arbetar man med en kombination av olika arbetsmetoder. Stor vikt läggs på att utforma en trygg, stabil och trovärdig social struktur. Man använder sedan vardagen som en stomme för behandlingsarbetet att utgå ifrån. Personalen och de boende ingår i en social grupp där relationerna ständigt är i rörelse.

Det uppstår konflikter, angenäma stunder och pauser då det är stiltje. Allt detta används för att se olika mönster, individuellt och i grupp, hos eleverna som man sedan arbetar med.

Man använder matlagning, konflikthantering och annat som ingår i det dagliga livet som ett sätt att rusta de boende inför kommande vuxenliv samt ge dem verktyg och social kompetens att hantera olika situationer, vilket de boende sedan ska kunna applicera på världen utanför institutionen. Stor vikt läggs vid kontinuitet i relationer mellan behandlingspersonal och boende då det ses som ett tecken på en hållbar yttre struktur samt ökar miljöns trovärdighet. Den yttre strukturen förväntas ge avtryck på de boendes inre struktur. Personalen ska kunna hantera de boendes ilska och sorg men också kunna dela deras glädje och de boende ses som aktiva komponenter i sin egen utveckling (SiS´s hemsida).

Inom miljöterapi använder man sig ofta av kontaktpersoner. Vanligast är att varje elev har två kontaktpersoner. Det är att föredra att dessa två representerar båda könen inför kommande föräldraöverföringar. Även om båda är av samma kön är det viktigt att de agerar som ett par, att de har en gemensam värdebas och ideologi ifråga om arbetet och att de ständigt håller kommunikationen öppen mellan sig. För ungdomen är det bra med denna tydliga struktur och det är viktigt att han eller hon vet om att inget beslut tas utan att kontaktpersonerna diskuterat igenom det. Det kan också ses som ett integritetsskydd då ungdomen inte behöver dela sina tankar med samtliga personal utan att de terapeutiska samtalen hålls av kontaktpersonerna (Jönsson & Jönsson 1999).

Olika faser

Miljöterapi brukar delas in i olika faser. Dessa är; *relationslös fas*, *konflikt/konfrontationsfas*, *omhändertagandefas* och *nyorienteringsfas* (Jönsson & Jönsson 1999).

Under *relationslösa fasen* är det allra viktigaste att skapa en trygg bas för ungdomen samt samla så mycket kunskap som möjligt om den unge. Hur man hanterar nya situationer och nya möten säger mycket om ens individ. Därför är det viktigt för kontaktmannaparet, men också för de övriga inom personalgruppen, att ha öppna sinnen i den relationslösa fasen. Något annat som är utmärkande för denna fas är att försvaren och jagfunktionerna oftast är på den mest utvecklade nivån som ungdomen har nått upp till. Samtidigt måste personalen tänka på att dessa funktioner kan vara ett falskt själv. Då den unga börjar få insikt i hur hans eller hennes tidigare erfarenheter har präglat hans/hennes liv upplever den unga skräck och

vanmakt samtidigt som dessa känslor blandas med hopp om de nya vuxenrelationerna. Det är i detta läge som *konflikt/konfrontationsfasen* inleds. Miljöterapeuternas största uppgift under denna fas är att vara ”ramväktare”. Först för verksamhetens ramar senare för ungdomens egna personliga gränser till exempel vid sexuell gränslöshet. Till sist behöver personalen tydliggöra sina egna gränser då attackerna från ungdomen ofta riktas mot dem. Ungdomarna testar om relationen bär hela vägen. Konflikt/konfrontationsfasen är den mest arbetsamma för både personalen och ungdomarna. Ofta ligger oron för avbrott av behandlingen orsakad av händelser på eller utanför institutionen som en tyngd över verksamheten. Detta är orsakat av att det är under denna fas de flesta avbrotten och omplaceringarna sker. Därför är det viktigt att förtydliga och klarifiera händelsers orsaker så att processen fortgår. Det är dock viktigt att hela tiden kolla av hur mycket ungdomen orkar. I den tredje fasen som är *omhändertagandefasen* går den unge från att inte ha haft en fungerande försvarsstruktur till att börja utveckla sin identitet. Det är under denna fas som grundproblematiken kan bearbetas. Fasen utmärks av ungdomens behov av att bli omhändertagen och omhuldad. Den projektiva identifikationen är också stor under omhändertagandefasen. *Nyorienteringsfasen* är den tid då den unga vågar lyfta blicken och börja se framåt i livet. Här sker även en realitetsanpassning som kan vara svår för ungdomen. Under nyorienteringsfasen brukar arbetet på institutionen vara slut men ungdomen bör erbjudas chansen att få komma tillbaka under kvällar och helger under minst ett år. Detta för att ytterligare förstärka den positiva utvecklingen och inte väcka känslor av övergivenhet. För trots att ungdomen nu kan klara av åldersadekvata krav så finns ett stort behov av tankning och påfyllnad för att orka upprätthålla den nya mogna sidan av självet (Jönsson & Jönsson 1999).

Gruppsykologi

Vi har valt att definiera en grupp utifrån Forsyths definition. En grupp är två eller fler personer som påverkar varandra i ett socialt samspel (Svedberg 2003). I Lennéer- Axelsson & Thylefors bok *Arbetsgruppens psykologi* (2000) står det att en grupp är en samling individer som uppfattar sig själva som en grupp och som ömsesidigt påverkar varandra samt som upplever sig ha ett gemensamt mål. De ska också vara psykologiskt medvetna om varandra. Då verksamhetens mål styr hur den ska utformas kan man säga att verksamheten är målstyrd. (Svedberg 2003) Målen är dock inte ekonomiska utan utgörs av vad ungdomarna ska ha uppnått då de är klara i verksamheten. För att kunna säga att en verksamhet är målstyrd krävs det att man har uttalade mål som man kan använda som referens då man senare gör en utvärdering. Lars Svedberg (2003) skriver att Winnicott (1958) såg gruppen som en möjlighet för människor att utvecklas. Gruppen liknas vid ett mellanterritorium, ett övningsfält där medlemmarna i gruppen kan utvecklas. Det som sker i gruppen är inte taget ur luften utan kommer ifrån en kollektiv mental erfarenhet som gruppmedlemmarna var för sig inte kan eller vågar befatta sig med. Men i gruppen blir de fler och starkare och kan på så sätt våga ta steget. Wilfred Bion (1964) skriver att gruppen sällan styrs av rationella och medvetna faktorer. Istället påverkas gruppen av sina medlemmars omedvetna emotionella faktorer som till exempel undermedvetna föreställningar, starka personligt känslomässiga behov och kollektivt nedärvda drömmar och förhoppningar om vad gruppen är och ska utträta. Även ledaren räknas in som gruppmedlem i Bions grupp. Heap (1984) skriver att mycket behandlingsarbete sker i gruppform. Till exempel vid försök att bryta isolering eller för att främja social inlärning, mognad och sociala funktioner samt för att kartlägga och lösa problem på det personliga planet. Det finns både fördelar och nackdelar med en sådan typ av behandling. Bland fördelarna kan vi se upplevelsen för gruppmedlemmarna att de inte är ensamma om sitt problem. Gruppen kan också ge dem styrka att konfrontera en för dem mäktig motståndare. En nackdel kan tänkas vara att medlemmarna kan gå in och med i varandras mående, vilket inte är att föredra i vissa utsatta

grupper. Gruppmedlemmarna kan också distrahera sig genom att involvera sig i varandra genom kärleksrelationer eller konflikter. På så sätt kan de flytta fokus från det som de är där för att arbeta med. En annan utav nackdelarna med arbete i grupp är att det kan utvecklas en negativ kultur i gruppen. Detta kan vi se tydligt i vissa grupper där kriminalitet får fritt utrymme då gruppmedlemmarna tävlar sinsemellan om vem som kan vara värst (Heap 1984). Det bör alltid vara frivilligt att delta i en behandlingsgrupp och som gruppleddare kan det vara svårt att motivera de tilltänkta medlemmarna att delta. Trots det får man inte lockas att mystifiera gruppen eller målsättningen med gruppen för att vinna medlemmar. En fast struktur är också viktigt i gruppen. Vanligt är att man upprättar speciella gruppkontrakt där man behandlar ämnen som tystnadsplikt och respekt mot varandra för att göra gruppmiljön så trygg som möjligt. Detta eftersom det många gånger är relativt känsliga ämnen som hanteras inom gruppen. För kontraktets giltighet skall är det av största vikt att samtliga gruppmedlemmar är delaktiga i det. Målet med gruppverksamheten bör också vara tydligt uttalat. Även detta för att hålla en fast och trygg struktur. Hur stor gruppen ska vara avgörs bland annat av dess syfte. En grupp med fyra-fem medlemmar upplevs ofta som trygg och trivsam. Är det en grupp som ska diskutera mycket är upp mot sju medlemmar lämpligt. För att en grupp ska fungera krävs det att det finns både likheter och olikheter mellan gruppmedlemmarna. Likheterna binder samman och skapar gemenskapshetskänslor medan olikheterna visar att alla är enskilda individer trots det som de alla har gemensamt (Heap 1984). Det bildas nästan alltid mindre subgrupper inom den stora gruppen. Detta behöver inte vara tecken på att den stora gruppen inte fungerar som den ska. Genom bildandet av subgrupper minskar kravet på att samtliga gruppmedlemmar måste fungera tillsammans. Anledningen till bildandet av subgrupperna är många. Det kan exempelvis vara gemensamma intressen eller ålder. Människor söker sig till varandra utifrån både likheter och olikheter. Vissa söker sig till varandra för att de har samma status inom gruppen, andra för att komplettera varandra. En särskild subgrupp är kontragrupperna som bildas i opposition till den större gruppen. Det finns en risk att subgrupper splittrar den stora gruppen och att de mindre grupperna börjar konkurrera med varandra. I mindre grupper är det inte lika stor chans att subgrupper uppstår (Lennéer-Axelsson & Thylefors 2000).

Organisation och ledarskap

Enligt Svedberg (2007) blir det som händer på en arbetsplats mer begripligt om man har förståelse för dess "spelplan". Med spelplan menar han logiken i arbetsplatsens organisation. När människor arbetar tillsammans utvecklas en relation mellan dem. För att förstå en organisation måste man ha förståelse för dess mål, uppgifter och strukturer. Man måste samtidigt även ha förståelse för dess sociala fenomen som växer fram genom de relationer som uppstår mellan dem som arbetar både inom och utanför organisationen. Därför innebär en förändring av organisationen också en förändring av relationer. För att öka tryggheten i arbetsgruppen är det viktigt med kontinuerlighet inom personalen. Människans psykiska och fysiska mående påverkas av hennes totala miljö. Arbetsmiljön utgör en stor del utav denna och den psykosociala arbetsmiljön har således stor inverkan på vår psykiska och fysiska hälsa. I begreppet psykosocial arbetsmiljö innefattas att vi som individer påverkas av vår omgivning samtidigt som vi själva påverkar den. Det rör sig alltså om en ömsesidig påverkan. För att förbättra den psykosociala arbetsmiljön är det viktigt med en tydlig målsättning för verksamheten så att alla anställda vet vad de strävar efter. Lagom arbetsbelastning och personaltäthet är också av vikt. Upplever personalen sig stressad så påverkar det deras sätt gentemot varandra. Hur personalen upplever sin arbetsmiljö är avgörande för hur väl verksamheten fungerar vilket man som ledare är viktigt att ha i åtanke (Lennéer-Axelsson & Thylefors 1998).

Självkänsla och självförtroende

Barbro Lennéer- Axelson (2008) tog upp självkänsla och självförtroende under en föreläsning på kursen Psykosocialt arbete på Göteborgs Universitet. Hon förklarade att självkänsla är det värde vi sätter på oss själva som person med tonvikt på inre känslor medan självförtroende är mer knutet till prestationer samt till framgång och misslyckanden. Med god självkänsla blir vi mer inifrånstyrda. Vi låter då våra egna behov, värderingar och övertygelser ligga till grund för våra val och beslut i livet. Självförtroendet i sin tur påverkas av kritik och beröm riskerar att göra oss mer utifrånstyrda. Andra begrepp som är snarlika med självkänsla är bland annat självaktning, självuppskattning och självrespekt. Barbro berättade vidare att självbild är den föreställning man har om sig själv. När man upplever sig själv som mer värdelös än värdefull använder man sig oftast av överanpassning i förhållande till sin omgivning. Det kan ta sig uttryck genom att man skaffar sig många kompisar för att få så mycket uppskattning som möjligt. Man hoppas att det är så det ska bli men tyvärr stämmer det inte alltid överens med verkligheten. Vanligt är att man tycker att man måste vara som andra så att man passar in och inte syns lika väl. Man blir också rädd för att säga fel saker och man vågar inte stå för sina åsikter eller säga emot någon annan. Allt bygger på att man önskar bli omtyckt (Lennéer-Axelson 2008).

Masreliez- Steen och Modig (2002) skriver att självkänsla aldrig kan byggas upp i isolering utan bara i relation till andra människor. Självkänslan har en viss stabilitet men den är också mycket föränderlig eftersom vi utvecklas och förändras under hela vårt liv. Vidare skriver de att vi inom oss bär på två bilder av oss själva, dels vår egen bild men också hur vi vår omgivning ser på oss, det är den bilden som kallas för skuggan. Omgivningens bild av oss påverkar vår egen bild oavsett om den är negativ eller positiv. Genom kärlek och bekräftanden från personer som man möter kontinuerligt kan självkänslan stärkas. Det är dock samtidigt viktigt att man lär sig ta negativ feedback. Bara kärlek räcker inte för att skapa sig en realistisk självbild. Det är svårare att bygga upp självkänslan om denna inte redan från början har kombinerats med en trygg anknytning.

Kunskap har också betydelse för både självkänsla och självförtroende. Ju mer kunskap man har ju tryggare känner man sig och man får inte bara självrespekt utan också respekt från andra. På så sätt kan man spegla sig positivt i andra människor. Ett viktigt och centralt ord inom både självkänslan och självförtroende är *våga*. Att våga vara sig själv, att våga testa nya saker, att våga lita på sin förmåga samt att våga se sina svagheter och styrkor (Lennéer-Axelson 2008).

Tidigare har man inte gjort så stor skillnad mellan självförtroende och självkänsla men det har man kommit att göra. Någon klar gräns mellan dem går däremot inte att dra.

Mia Törnblom är en av de personer som lyft fram vikten av en bra självkänsla för att må bra. I sin bok *Självkänsla nu!* (2006) beskriver hon självkänsla som medvetenhet om sin egen personlighets värde. Med det menar hon värdet i ens egna ögon och hur det känns att vara den man är. Mia Törnblom menar att förtjänsterna av en god och balanserad självkänsla bland annat är att man vet vem man är. Man klarar av att inte vara perfekt och kan ta motgångar på ett mer behärskat sätt. Man får också distans till sig själv och vågar på så sätt ta ansvar för sig själv och sitt eget mående. Dessutom klarar man av att säga ja och nej utifrån vad man själv faktiskt vill samt kan ta ansvar för sina relationer och känna sig trygg i dem. Törnblom betonar dock att god självkänsla inte är detsamma som att vara självgod.

Självförtroende definierar Mia Törnblom som tilltro till sin egen personlighets förmåga att prestera (Törnblom 2006).

Barbro Lennéer- Axelson har skrivit en artikel (1995) om ämnet självförtroendet som ny hårdvaluta och hur det har blivit en förutsättning för att lyckas i livet. I artikeln står att läsa hur Barbro under sina år som psykolog inom kriminalvården ofta slogs av bristen på självkänsla hos sina patienter och hur denna kunde stärkas genom ökade kunskaper inom

olika områden. Hon skriver att självförtroende handlar om tilliten till den egna förmågan samt hur vi människor har en inbyggd självförtroendedrift. Med det menar hon det lilla barnet som ”kan själv” och vikten av att man som förälder låter barn pröva själva trots den extra tid det tar. Vidare beskriver hon hur psykoanalytikern Kohurt (1995) anser att vi människor klarar oss relativt bra i livet förutsatt att det finns något område där självkänslan är tillräcklig. Exemplet Barbro tar upp handlar om de barn som har svårt för de teoretiska ämnena i skolan och hur de mer mjuka ämnena som slöjd eller gymnastik kan vara livsviktigt för dessa barn. Att lyckas inom ett område kan dessutom öka modet och lusten att fortsätta kämpa inom andra (Lennéer- Axelson 1995).

Arbetsmetoder inom vårt undersökningsområde

Animal Assisted Therapy och Animal Assisted Activity

AAT är en förkortning för Animal Assisted Therapy. Djur inom vården är mycket vanligt i andra länder som i till exempel USA och Storbritannien. Professionella använder djur som en del i ett behandlingsprogram och har som målsättning att förbättra psykiska, fysiska och sociala funktioner (Fine 2000). Forskning har visat att AAT och AAA har goda hälsofrämjande effekter på människan och påverkar människors sociala, kognitiva, emotionella och fysiska hälsa. Både AAT och AAA går ut på att målmedvetet använda djur som ett redskap i och som en del i behandling för att stärka och utveckla de redan nämnda funktionerna. Med hjälp av professionella och djur har man som mål att öka det fysiska och psykiska välbefinnandet. Man lär sig bland annat att vilja bli involverad i gruppaktiviteter. Aktiviteter med djur reducerar dessutom ensamheten. Studier har visat att barn som lever med husdjur har en ökad empatisk förmåga. De ser djuren som vänner och när barnen blir äldre överförs denna empati till människor. Exempel på AAT är att borsta och klappa en häst, säga till en hund att sitta och säga "Bra jobbat!" när djuret gjort som man sagt. AAA är förkortningen på Animal Assisted Activity. Istället för att ha djuren som en del i behandlingen räcker det med att bara ha djur på institutionen för att nå positiva effekter. De måste inte heller finnas där på heltid utan det räcker med att djuren besöker institutionen då och då.

AAT leds av någon professionell som en del av en behandling. En socialarbetare måste till exempel använda djur i kontexten av socialt arbete. AAT är som sagt målorienterat för att öka till exempel ens sociala färdigheter och för att terapin ska kunna kallas AAT måste man ha klart för sig vilka målen är med behandlingen. AAT är också en dokumenterad behandlingsform, varje sammanträde och utveckling ska dokumenteras i klientens journal. AAT fungerar förstas inte för allergiska människor eller för personer som inte tycker om djur. AAT är säkerligen inte heller lämpligt för personer som är rädda för djur. Det kan också finnas en risk att personer som känner sig avvisade av ett djur får en sänkt självkänsla om de redan mår dåligt. Det är även viktigt att personalen har utbildning och erfarenhet av att hantera djur i behandlingssyfte (Delta- Society 2008).

Livskunskap

Livskunskap är ett ämne som ges i olika skolor runt om i landet. Ämnet är relativt nytt och finns inte på alla skolor än. Bakgrunden till ämnets uppkomst är att många av dagens tonåringar mår psykiskt dåligt. För att motverka detta vill man genom livskunskapen hjälpa ungdomar att sätta ord på sina känslor. Detta ska ske genom diskussion och tillsammans med vuxna som även hjälper dem med att formulera och spegla tankar om viktiga livsfrågor. Livskunskap är en vidareutveckling av det tidigare ämnet sex- och samlevnad. Skillnaden är att livskunskap är ett bredare ämne som ska hjälpa ungdomen till att hantera flera av de behov som finns i dagens skola och samhälle. Genom undervisningen vill man förbättra elevernas psykiska hälsa, deras empatiska förmåga, deras samspel samt utveckla deras känsla av sammanhang. Målet är att öka barns och ungas självkänsla och deras förmåga att fatta egna beslut. På så sätt vill man förebygga riskfyllda beteenden, som till exempel användandet av droger. (http://www.cebuh.goteborg.se/Livlust/Livskunskap/vad_%E4r_livskunskap.htm).

Social Emotionell Träning- metoden

SET står för Social Emotionell Träning och är en metod inom ämnet livskunskap. På SET: s hemsida går det att utläsa att bakgrunden till SET är att barn och ungdomars psykiska ohälsa ökat i dagens samhälle. För att förebygga detta krävs det att stödja barn och ungdomar, men det är också viktigt att skapa starka band till föräldrarna och närsamhället. För att lyckas med

detta arbetar man bland annat med emotionell intelligens vars upphovsman är amerikanen Daniel Goleman (1997). Den bok som han har skrivit har på grund av sin populärvetenskapliga journalistiska stil fått många att tro att emotionell intelligens inte är seriöst ur vetenskaplig synpunkt. Men faktum är att begreppet emotionell intelligens är väl förankrat i seriös akademisk forskning. I neurofysiologi och psykologi är emotionell intelligens representerad av många ansedda forskare, till exempel av Peter Salovey (1997). ”Jagstyrka” är ett närbesläktat men vidare begrepp och har en central roll i såväl dynamisk psykiatri som psykologi (Sandell 1994). Enligt såväl Goleman som Salovey omfattar social emotionell intelligens: att ha kontakt med sina känslor; att kunna hantera känslor, att kunna motivera sig själv; att kunna uppfatta känslor hos andra, att skapa och bevara relationer. Man menar att parallellt med diskussionen kring genetikens bidrag till den kognitiva intelligensens utvecklingen är det lika viktigt med den emotionella intelligensens bidrag till att minska psykisk och social ohälsa genom utbildning och uppfostran. Forskning visar att barn och ungdomar med socio- emotionella störningar inte hanterar sina affekter lika bra som de utan. Att kunna sätta ord på känslor och kunna hantera dem är viktigt för att inte hamna i riskzonen för psykosociala problem. Därför blir detta viktigt att lära ut genom förebyggande arbete.

Syftet med SET är att minska psykisk ohälsa genom systematiskt, långvarigt arbete med social och emotionell träning. Det här är ett förebyggande arbete som utförs genom ett pedagogiskt program. SET ett amerikanskt program som översatts till svenska förhållanden av Birgitta Kimber. Man börjar med programmet redan i förskoleåldern och programmet förändras i svårighetsgrad allteftersom eleverna blir äldre. Man tränas i självkännet, motivation, empati, social kompetens och att hantera känslor. Detta görs genom ett manualstyrt strukturerat arbetssätt i form av olika övningar. Det finns pärmar till varje årskurs och dessa ska följas strikt efter de olika temaområdena samt användas regelbundet för att ge resultat (www.set.st).

Din Inre Styrka Aktiveras- metoden

DISA har rötter i kognitiv terapi och är en evidensbaserad metod och ytterligare ett sätt att använda livskunskap på. Namnet står för Din Inre Styrka Aktiveras och Depression In Swedish Adolescents. Metodens syfte är att medvetandegöra var känslor kommer ifrån och på så sätt stärka individen. Man lär sig att ta kontroll över sitt mående på ett positivt sätt. Den riktar sig till tonårsflickor och används för att förebygga psykisk ohälsa. Man arbetar i grupp under tio lektioner där tjejerna lär sig att känna igen och förstå sina känslor, tankar och handlingar. Även om metoden sker i grupp arbetar man till stor del på individnivå. Metoden är förebyggande och inte en behandlingsform. Man ska få färdigheter som hjälper en att ändra sättet att hantera situationer och på så sätt även ens sinnesstämning. Metodens grundstomme är kognitiva tekniker för att förändra negativa tankemönster, övningar för att öka antalet hälsofrämjande aktiviteter, kommunikationsträning och träning av olika problemlösningsstrategier, övningar för att stärka den sociala förmågan och det sociala nätverket (www.disa-metoden.se).

Presentation av intervjupersoner

Sven Forsling träffade vi i Uppsala och hade en personlig intervju med. Han är, som vi tidigare nämnt, psykolog och forskare och har under många år varit aktiv inom ungdomsvården. Han har bland annat varit chefspsykolog för § 12-vården inom Stockholms läns landsting och varit aktiv som ledamot av SiS (Statens institutionsstyrelse) vetenskapliga råd. Forsling har även tilldelats Allmänna Barnhusets Stora Pris för sitt arbete med utsatta ungdomar. Sven Forsling har också skrivit *444 Stockholmsungdomar i kris, Värstingflickor finns dom?* och *Flickan och hästen*. Idag är Sven Forsling pensionerad och under sina sista tio yrkesverksamma år drev han Stall Frossarbo som *Flickan och hästen* handlar om. Det är ifrån dessa tio år som vi i vår uppsats kommer ha störst utbyte av Svens erfarenheter. Stall Frossarbos målgrupp var flickor mellan 16 och 20 år som var tvångsomhändertagna. Tanken med institutionen var att varje flicka skulle få ansvar för en egen häst och genom ansvaret samt kontakten med sin häst trodde Sven att flickornas självkänsla skulle öka och att de på så sätt skulle få en positiv personlighetsutveckling. I avsnittet Tidigare forskning återfinns mer information om Sven Forsling.

Ulla Kungur och Eva Lena Julin har vi träffat och haft en personlig intervju med där de båda medverkade. De är socionomer och båda arbetar som alkohol- och drogförebyggande samordnare. Verksamheten de arbetar på heter Preventions och Utvecklingsenheten. Den ligger inom Social Resursförvaltning som är en ganska nyskapad förvaltning och som innehåller många olika verksamheter. På deras enhet är förebyggande arbete riktat mot skolan en viktig del. De håller bland annat i utbildning av SET för skolpersonal, och då oftast till lärarna, men också till skolpersonal i stort eftersom det handlar om ett särskilt förhållningssätt i skolan. Mer information om SET går att läsa i avsnittet Arbetsmetoder inom vårt undersökningsområde.

Målsättningen med verksamheten är att höja debutåldern, minska bruket och få folk att avstå från droger. För att uppnå dessa mål använder man förutom livskunskap och SET bland annat föräldrastöd, skolan som en plats där unga trivs, en fungerande elevhälsa samt en bra fritidsysselsättning. Samtliga faktorer tror man bidrar till att minska psykisk ohälsa hos unga.

Eva-Mari Thomas har vi telefonintervjuat. Hon har en Amerikansk Magisterexamen i Socialt Arbete med fokus på barn och familj. Hon har arbetat i USA och i Sverige har hon arbetat som skolkurator på en högstadieskola. Just nu är hon tjänstledig då hon arbetar intensivt med DISA- metoden. Hon började arbeta med detta 2003 då de var en del av ett forskningsprojekt som Centrum för folkhälsa genom Stockholms läns Landsting höll i. I detta projekt var den skola där hon arbetade en del och de fick då utbildning i DISA. Efter projektets avslut blev hon och skolsköterskan på skolan positivt överraskade över elevernas inställning till DISA så de fortsatte att hålla i grupper. 2004 var DISA inlagt i skolans verksamhetsplan vilket ledde till att alla flickor på den skola där Eva- Mari Thomas arbetar fick utbildning i DISA. Detta eftersom man inte riktigt vet vilka flickor som kommer att må dåligt, så istället ges utbildningen till samtliga som en verktyglåda att använda när det börjar kännas svårt. Eva- Marie är kurator och ingår i skolans elevvårdsteam ihop med andra professioner. De arbetar ganska oberoende av resten av skolan. När det gäller DISA har eleverna livskunskap inlagd på skolans schema 1 ½ timme i veckan. Flickorna är 14 år och går i åttan. Metoden är evidensbaserad på högstadieskolor, men Eva- Maris förhoppning är att den även kommer att bli evidensbaserad på gymnasiet. Det är många som har gått utbildning hos Eva- Mari Thomas och av dem är det många som arbetar med gymnasieflickor. Målsättningen med DISA är att förebygga stress och depressiva symptom bland tonårsflickor. Metoden är alltså ett förebyggande program och genom metoden lär flickorna sig vad det är

som får dem att må dåligt. Man gör dem medvetna om hur de mår och varför, på det sättet får de handlingsutrymme med sig själva. Då behöver de inte bli arga för att de vet var det kommer ifrån och på så sätt medvetandegör man dem. Metoden kommer från USA och omarbetades och översattes för att passa svenska förhållanden.

Kerstin Nordman Olsén har vi intervjuat genom telefon. Hon arbetar på Solå som föreståndare och behandlare. Solå är en dagverksamhet för flickor med framför allt psykosocial problematik men vissa flickor har också neuropsykiatriska problem. Hon har arbetat där i sammanlagt tio år. Hon har en socionomexamen i grunden och därefter vidareutbildning i bland annat systemisk familjeterapi. Hon har under hela sitt yrkesverksamma liv arbetat med barn, ungdomar och familjer.

Den övergripande målsättningen med Solå är att flickorna ska återfå sin lust till livet och tilltro till sig själva. Man ska också våga smaka på skollivet och tro att man kan något. Målgruppen är flickor mellan 13 och 20 år. Den valda målgruppen beror på att två kvinnor, som idag arbetar som verksamhetschefer inom Solå, tyckte att det fanns för lite verksamheter för flickor. Detta var i början av 1990- talet och de båda arbetade då inom socialtjänsten. De ansåg att mycket var anpassat efter pojkars behov och pojkars intressen fick ta mycket utrymme. Därför beslöt de sig för att starta en egen verksamhet, Solå är alltså ett aktiebolag. Gällande åldersintervallet har målgruppen inte ändrats under åren men däremot har flickorna större svårigheter idag och problematiken är tyngre.

Arja Lammi har vi intervjuat genom Internet. Hon har sedan över tjugo år tillbaka arbetat med ridterapi. Fram till 1995 arbetade hon deltid i Finland och sedan dess har hon arbetat i Sverige. Sedan 2003 har hon arbetat på psykiatriska kliniken i Östersund och sedan 2005 arbetar hon deltid som kursansvarig för ridterapiutbildningen på Mittuniversitetet. På den verksamhet där hon arbetar har de fyra olika patientgrupper á fyra till sju patienter som åker till stallet en gång i veckan. I varje grupp är det en sjukgymnast, en sjuksköterska, kurator eller psykolog samt en skötare. Alla i teamet ska ha hästkunskap samt helst även ridterapiutbildning. De kompletterar övrig behandling inom psykiatrin och för närvarande har de flesta patienter någon typ av depressions-, ångest- eller ätstörningsproblematik.

Presentation av resultat

Hästar i behandlingsarbete

Flickorna var tvungna att själva tacka ja till platsen på Stall Frossarbo. Sven Forsling anser att det var ett stort steg för dem att våga göra det då de redan hade flera misslyckanden i ryggen och var rädda för att misslyckas med ytterligare en sak. Att de faktiskt vågade, tror Sven beror på att första utbildningen bara var på två månader. Detta beslut baserades på samma anledning som var orsaken till att de var rädda att säga ja; de hade redan misslyckats så många gånger förr, vad gjorde ytterligare två månader? Denna gång fick de dock ett papper efter avslutad kurs. Så även om de efter de första två månaderna inte ville fortsätta utbildningen fick de ett intyg över den utbildning de hunnit få. I det samhälle som Sverige är idag är papper och intyg av stor vikt så trots att de inte skulle fullfölja utbildningen så var de två månaderna inte bortkastad tid. Då Sven först startade upp Stall Frossarbo var hans tanke att flytta det terapeutiska rummet ut från samtalsrummet och in i stallet då han trodde att hästarna skulle vara till hjälp för flickorna.

"Tanken var att spränga det terapeutiska rummet. Där terapeuten tog på sig blåstället och gick in i miljöterapi." – Sven

En punkt som Sven underströk var vikten av att varje flicka skulle få ansvaret för en egen häst. I ansvaret täcktes allt in som rörde den specifika hästen såsom foder, träning samt beslutet om vem som skulle vara ansvarig för skötsel av hästen under helgerna om flickan var på permission. Livet på Stall Frossarbo var ingen dans på rosor utan det var tungt och hårt arbete dagarna i ända. Trots det så var det endast sju av fyrtiosju flickor som avbröt behandlingen. Sven tror att deras kämparanda berodde på deras relation till sin häst. Sven berättar att flickorna inte var tvungna att rida, utan att det räckte med att de borstade på och umgicks med sin häst för att han skulle se en positiv förändring hos dem. Stor vikt lades vid att skapa en känsla av gruppsamhörighet och av delat ansvar. Dels för att göra flickorna delaktiga i sin behandling men också för att det krävdes vid arbetet i stallet. Flickorna blev i och med totalansvaret för sin häst oumbärliga för denne. Att hästen var beroende av flickan för att må bra gjorde att flickan fick en betydelsefull roll och hon växte med detta ansvar. Sven ansåg att hästen hjälpte flickorna att göra rätt val vid helgpermissioner då lockelsen att avvika kunde vara stor.

"Motivationen för förändring hos flickorna var att se att hästen mår bra. Den hjälper flickan att våga ta tag i sig själv. Det var som om de tänkte: *Jag är inte så dålig. Jag lyckas göra det här, då är jag faktiskt en person värd att ta hand om.*" – Sven

Undervisningen på Stall Frossarbo innehöll, som vi tidigare nämnt, förutom arbete i stallet även teoretiska föreläsningar i hästkunskap. Under lektionerna sa sig Forsling kunna se hur de frågor och tankar som kom upp ofta rörde flickorna själva men att de var kamouflerade genom att gälla hästarna. Han anser att flickorna ofta identifierade sig med sina hästar och att han kunde höra dem säga saker som *"du har haft det tufft i livet, dig har de inte varit snälla emot."* Fraser liknande dessa ser Sven som tecken på att flickorna speglade sig själva genom hästen. Han berättar också att flickorna ofta sa att hästen var den enda som förstod dem och som stod ut med deras dåliga humör. Han fick också veta att många av flickorna smet ner till stallet under kvällar och nätter för att söka tröst hos sin häst. Han berättar att hästarna har fått ta emot många tårar som flickorna inte ville låta någon annan se.

Sven Forsling ville att alla i gruppen, både elever och personal, skulle bli ledare. Han anser att om man får en ledarroll så tar man automatiskt ansvar. Något annat som Forsling lyfter fram som viktigt i det som hände mellan flickan och hästen var att man som människa i relation till

hästen blir ledarhästen och i och med den rollen växte flickans självförtroende.

"Hästen följer dig därför att den litar på dig. I det finns en oerhörd växtkraft. Man hjälper ungdomarna med detta ledarskap. Visar och för över det på dem så att det blir de som tar ansvar och tar hand om. Grundtesen i terapiformen är att man själv känner sig värdefull på riktigt och då kan ta hand om sig själv. Får du en ledarroll tar du ansvar eftersom ledare har den rollen." – Sven

I sitt arbete som ridterapeut använder sig Arja Lammi hästen som en neutral spegel. Spegeln ger patienterna en möjlighet till sanna bilder av sig själva. Hon menar att hästen i terapin kan vara både som en kraftfull katalysator och som en mer neutral stötdämpare.

Trots att hon själv inte arbetade med djur i behandlingsarbete tror Kerstin Nordman Olsén att djur är ett bra sätt att arbeta med ungdomar när vi frågar henne om det. Hon berättar om en verksamhet med dygnet runt vård som haft hästar som en del i behandlingen:

"Solåsa hade hästar. Men det var dygnet runt vård. Det fungerade alldeles utmärkt med djur. Bland styrkor med hästar tycker jag, vi rider nämligen ibland med tjejkorna, att en häst är dels följsam samtidigt som den ökar din empati, du ska vårda en annan och samarbeta samtidigt som du måste vara bestämd. Det blir träning av livet genom att sköta en häst." – Kerstin

Vi frågade våra respondenter vad som kunde vara nackdelen med hästar i behandling. De uppgav att bland nackdelarna finns att behandlingsmetoden inte fungerar på alla ungdomar då allergier kan sätta stopp för umgänget med djur. En annan nackdel anser de är att alla ungdomar inte tycker om djur, samtidigt menar de att om så är fallet så söker man sig inte till en verksamhet av den modellen.

Analys och sammanfattning av hästar i behandlingsarbete

Utav de vi har intervjuat har två personer själva erfarenhet av användandet av djur vid behandlingsarbete. Dessa två är Sven Forsling och Arja Lammi. Även Kerstin Nordman Olsén hade åsikter om effekterna vid användandet av djur i behandlingsarbete.

Både Sven och Arja framhöll de goda effekterna som kontakten med djur medförde. Bland dessa uppgav de bland annat ökad självkänsla. Sven berättar att flickorna inte behövde rida, det räckte med att till exempel borsta hästarna för att få de effekter som hästarna gav. Även inom AAT (Fine 2000) betonas att det räcker med närheten till djur för att uppnå effekter såsom höjd självkänsla. Också i Norlings sammanställning (2002) och i Manimalisrapporten (2005) lyfts det fram att naturupplevelsen i sig och tillfredställelsen av att sköta och umgås med hästar kan ha hälsofrämjande effekter. Vidare framgår i Manimalisrapporten att de som umgås med hästar upplever en känsla av tillförlit över att kunna hantera och styra ett så stort och kraftfullt djur. Något som också framkommer i Sven Forslings avsnitt under Tidigare forskning. Bland de fysiologiska effekterna av att ha sällskapsdjur som presenteras i Norlings sammanställning finner vi motion. Både hundägare och hästägare får daglig motion, något som är positivt då ökad fysisk hälsa även främjar den psykiska hälsan. Sven Forsling betonar att stallarbetet många gånger var tungt men att det trots det inte avskräckte flickorna från att delta. Kanske märkte de själva de positiva effekter som arbetet med hästarna medförde.

I Ingemar Norlings rapport (2002) kan vi läsa att sällskapsdjur särskilt ger tröst vid kriser och då livssituationer ändras. Då tvångsvård ändrar livet radikalt för den som blir omhändertagen så är detta också en traumatisk kris. Att bli plockad ur sitt sammanhang, trots att sammanhanget är av destruktiv art, är det de facto fortfarande en krisupplevelse. Vare sig vården är av tvingande eller frivillig karaktär innebär den ändå en förändring av livssituationen och då passar det bra in att flickorna kan söka tröst och trygghet hos ett djur som hästen. I Manimalisrapporten (2005) står det att hästskötsel innebär ett stort ansvar och att det kräver både kunskap, uthållighet och tålmod. Detta var något Sven Forsling hade med

sig som förförståelse då han startade upp institutionen Stall Frossarbo och han är förvånad över hur väl flickorna tog sig an uppgiften. I vårt avsnitt Bakgrund framkommer att barn och ungdomar behöver både få ge och ta emot kärlek för att utvecklas som individer. Vid skötseln av hästen behöver man klara av att vara omsorgsgivande. Då målgruppen våra respondenter arbetar med i många fall har en problematisk anknytning kan de ha problem med att ge omsorg. Eftersom hästarna ger och tar emot kärlek villkorslöst är de bra att öva omsorg på (SiStone 2005).

Utifrån Boris Levinsons forskning (1969) har vi dragit slutsatsen att Sven Forsling skapade en anknytning mellan människan och djuret som var mindre komplicerad än den anknytning som finns människor emellan. Som ett resultat av otrygg anknytning ses ofta att ens inre arbetsmodell blivit skadad. Genom den trygga anknytningsrelation som flickan skapar med hästen får hon möjlighet att uppdatera sin inre arbetsmodell. Hästen blir till en trygg bas varifrån flickan vågar utöka sin tillit till att även omfatta människor. Detta är ett exempel på hur hästen blir ett övergångsobjekt och stallet ett mellanområde där flickan kan öva sig för att ta sig från en fas i livet till en annan. Relationen mellan människa och häst bygger oftast på en ömsesidig respekt och ödmjukhet som skapar förtroende åt båda håll istället för dominans över djuret (Manimalisrapporten 2005). Detta gör att flickans tidigare negativa inre arbetsmodeller uppdateras till att bli av mer positiv karaktär då de bygger på tillit och ömsesidig respekt mellan henne och djuret. Då djur är ärliga i sin framtoning kan de i många fall vara lättare att skapa en relation till än till människor, särskilt om man har svårt för att lita på människor. Hästar är också naturliga terapeuter utan värderingar. De kan således vara lättare att anförtro sig åt än människor. Hästen fick ofta ta emot hemligheter som flickorna på Stall Frossarbo inte ville dela med andra. Som det står i nummer 6 av SiStone (2005) är det vanligt att man hellre litar på djuren då de inte tidigare har svikit en utan att människor har stått för den biten i ens liv. Vidare står det i SiStone att djuren kan fylla det behov av närhet som ungdomarna tidigare i sitt liv inte fått tillgodosett.

Alla nära relationer till djur är dock inte anknytningsrelationer. För att uppfylla kriterierna för en anknytningsrelation krävs att någon ”starkare” uppfattar, tolkar och besvarar barnets behov (Broberg m fl. 2008). Väljer flickan att betrakta sin häst som en psykiskt starkare individ så knyter hon också an till hästen. Hon ser sin häst som en individ med möjlighet att förstå hennes behov samt inre tankar. Men till skillnad från innan är det nu hon som har makten och kontrollen över sin anknytningsperson och då blir inte anknytningen lika sårbar. Både Arja Lammi och Sven Forsling säger att brukarna identifierar sig med samt använder sig av hästen som en spegel av sig själva. Speglingen ger terapeuten en bild av hur ungdomen uppfattar sig själv så att han eller hon kan använda sig av den informationen i arbetet med ungdomen. Sven berättar hur han på de teoretiska föreläsningarna ofta hörde dolda budskap när flickorna ställde frågor rörande sina hästar. Det krävs lyhördhet av terapeuten för att uppfatta dessa underliggande meningar. Något vi går in på mer i nästa avsnitt. Vidare nämner Sven Forsling att flickorna vågade säga ja till platsen på Stall Frossarbo. Våga är ett centralt ord inom självkänsla. Genom att våga säga ja till platsen och sedan fortsätta att säga ja till varje steg av utbildningen ökar flickan sin självkänsla (Lennéer- Axelson 2008).

Våra intervjupersoner uppger som nackdel med djur i behandlingssyfte att det inte passar alla, till exempel är metoden inget för allergiker eller för de som är rädda för djur (Delta- Society 2008). Personer som har ett destruktivt beteende kan i vissa fall också vara olämpliga då de kan skada djuret. Enligt gruppsykologin kan ett destruktivt klimat inom gruppen trigga medlemmarna till tävling över vem som kan vara värst. Ett beteende som rimmar illa vid kontakten med djur och som måste hindras. Detta är särskilt viktigt i den fas som av miljöterapi kallas för konflikt/konfrontationsfasen då klienten testar ramarna för verksamheten för att se om dessa håller (Jönsson & Jönsson 1999). I så fall krävs det att terapeuten kan hantera denna situation så att varken människan eller djur kommer till skada.

Terapeutens skicklighet är något som Arja Lammi betonar i vårt nedanstående avsnitt. Svens förförståelse var att hästarna skulle kunna hjälpa flickorna då han startade Stall Frossarbo. I Norlings rapport (2002) kan man läsa att resultatet kring användandet av djur i behandling påverkas mycket av målgruppens och terapeutens inställning till djur och även av forskarens förförståelse. Det kan därför finnas en risk att Svens förförståelse har påverkat de resultat han tycker sig se. Dock stämmer många av hans iakttagelser väl överens med det som vi i vårt avsnitt tidigare forskning tagit upp.

Terapeutens/ gruppleadarens skicklighet

Sven Forsling berättar att det är viktigt att vara medveten om säkerheten vid arbete med hästar. Hästarna är stora djur och det kan lätt ske en olycka om man inte vet hur man ska hantera dem i olika situationer. Sven har en gedigen utbildning i hästhållning som han har fått genom att han har arbetat hos en proffstränare i USA under flera år när han var yngre. Att han har så stor kunskap om hästar gjorde att flickorna vågade lita på honom.

Trots sin medvetenhet om säkerheten så säger han att han inte kunde ha full kontroll över flickorna hela tiden, han beskriver att han ständigt kände sig orolig över att det skulle hända en olycka. Han såg framför sig vilka rubriker det skulle bli om så skulle ske på en statlig institution.

Forsling tror att det vid tvångsvård är extra svårt att få ungdomar att känna tillit. Det fantastiska med Stall Frossarbo- modellen var att personalen fick tilliten gratis genom att hästarna litade på dem och detta gjorde att även ungdomarna litade på personalen. För att vinna hästarnas tillit var terapeutens hästkunskap av stor vikt. När Sven hade lämnat Stall Frossarbo gjorde omständigheter att institutionen fick stängas. Då han var pensionerad ansåg han sig inte ha någon närmre relation med de flickor som var kvar på institutionen ändock kontaktade de honom för att få hjälp att på distans avsluta sin utbildning. En av flickorna rymde under tiden som distansutbildningen pågick men trots det var hon väldigt mån om att Sven skulle få veta att hon inte fanns på plats för den praktiska övning de hade planerat. Hon ringde därför hem till honom då hon var på rymmen för att meddela detta. Att flickorna kände sådant förtroende för honom tillskriver Sven Forsling helt hästarna. Sven menar att han fick så mycket gratis tack vare hästarna att relationen mellan honom och flickorna skapades av sig själv.

Ridterapeuten Arja Lammi är noga med att påpeka att effekterna av djur i behandling beror på terapeutens skicklighet. Hon säger också att det kräver enormt stor och bred hästkunskap, inte bara ridkunskap, för att arbeta i en verksamhet där man använder sig av djur i behandlingssyfte. Till exempel ska man som personal vara insatt i djurens beteende och i djurpsykologi i stort. Man bör kunna tolka djurets beteende för patienten. Annars kan det bli svårt för patienten att veta vad djurets beteende beror på och risken är att han eller hon känner sig avvisad av djuret. Det är också av vikt att välja djur till behandlingsarbete som passar för uppgiften då alla djur inte lämpar sig i sådana sammanhang. Aggressiva och tydligt avvisande djur bör man undvika. Minst lika stor kunskap om målgruppens problematik krävs också. Arja tycker att om man har en kombination av kunskap inom båda områdena så kan man förvänta sig resultat av sitt arbete. Hon menar vidare att tillgången till kloka vuxna i stallet är viktigt. De vuxna tar det yttersta ansvaret och håller ordning. På så sätt kan man stävja de dåliga stämningar som kan uppstå i ett stall. Att det finns djur i ett hem, eller på en institution, är enligt Arja inte någon garanti för att dessa ska ha en positiv inverkan på familjemedlemmarna. Det händer att hundar i dålig miljö utvecklar ett socialt stört beteende. I många familjer tror hon dock att djur är något positivt, både i välfungerande och i mindre välfungerande familjer. På Solå bygger arbetet med flickorna på den relation som uppstår mellan flickan och hennes kontaktperson. Kerstin Nordman Olsén berättar att det är den relation som är basen i behandlingen. I början av behandlingen är det extra viktigt att kontaktpersonen är lyhörd för

flickans signaler. Detta för att kunna skapa sig en uppfattning om henne samt tillgodose hennes behov.

Även vid intervjuerna med Ulla Kungur, Eva Lena Julin och Eva-Mari Thomas, som arbetar med utbildningar i livskunskap, framkommer det att ju större kunskap om arbetsmaterialet desto bättre behållning av detsamma. Vi fick av Eva- Mari Thomas veta att det tar några omgångar innan man fullt ut bemästrar materialet och kan använda det på helt rätt sätt. Hon berättade vidare att materialet blir bäst om man lyckas göra det till sitt eget. Med det menar hon att man kan materialet utantill och kan lägga till på vissa bitar där man tycker att det behövs. Däremot får man aldrig ta bort något eller hoppa över någon del om man vill behålla materialets evidensbaserings. Vid arbete med SET i skolklasserna är det klassföreståndaren som håller i lektionerna. Tanken bakom det är att klassföreståndaren har en relation med sina elever och att det är han eller hon som ska arbeta vidare med klassen även efter lektionen. De som tagit fram materialet tror att eleverna känner en större tillit till sin klassföreståndare än en person som kommer utifrån. I DISA- metoden däremot har vanligtvis inte klassföreståndaren ansvar för lektionerna. Anledningen till det är att gruppleddaren inte ska ha en förutfattad bild av eleverna. Eleverna ska också känna sig fria att prata om känsliga ämnen och om det är klassföreståndaren som håller i lektionen kan det hämma eleverna. De ska träffa klassföreståndaren i andra sammanhang och då kan det kännas svårt för dem om han eller hon har kunskap om saker de vill hålla för sig själva. Ofta är det kuratorn på skolan som håller i lektionerna och det menar Eva- Mari är positivt då det är viktigt att ha kunskap om, samt kunna ta hand om, eventuella reaktioner från eleverna under lektionerna.

Sammanfattning och analys av terapeutens/ gruppleddarens skicklighet

Vi ser tydliga tecken på hur ledarens skicklighet påverkar i vilken grad ungdomarna känner tillit till dem. Sven säger att han använde sig av hästen för att få kontakt med flickorna. På så sätt lyckades han åstadkomma en behandlingsallians med flickan. Härifrån kan vi dra kopplingar till Boris Levinsons Pet Facilitated Therapy (1969) där han använde sig av sin hund för att få kontakt med barn i terapiesammanhang. På liknande sätt beskriver Sven Forsling hur han genom hästarna lyckades få kontakt med och skapa en relation till de mest svårtillgängliga flickorna. För att göra detta krävs det skicklighet från terapeutens sida att hantera både människor och djur. Genom sin hästerfarenhet vet Sven hur han ska bemöta djuren i olika situationer och det gör hästarna trygga. Det är denna trygghet som sedan utmynnar i flickornas tillit. Både Arja och Sven betonar vikten av terapeutens skicklighet då man använder sig av djur i behandling. Hästkunskap och generell kunskap om hästar och djurs beteende är något som de båda nämner som viktiga punkter för resultatet av behandlingsarbetet. För att patienten ska kunna känna sig trygg i umgänget med djur är det viktigt att terapeuten har goda kunskaper om djur. I sitt antagande stöds de av AAT (Delta-Society 2008) som understryker vikten av terapeutens förmåga för att terapin ska ge goda effekter. Om inte terapeuten har tillräcklig kunskap om djuret de arbetar med, finns risken att behandlingen ger motsatt effekt, vilket även Arja Lammi påpekar. Kan inte terapeuten förklara varför djuret beter sig på ett visst sätt kan patienten känna sig bortvald eller avvisad. Detta kan vara förödande om det händer en patient som redan mår dåligt och har låg självkänsla. Arja betonar också vikten av att ha kunskap om målgruppens problematik. Enligt AAT leds behandlingen med djur av den professionella som en del av en större behandling. En socialarbetare måste till exempel använda djur i kontexten av socialt arbete och man måste ha klart för sig vilka målen med behandlingen är (Delta- Society 2008). I anknytnings teorin (Broberg m.fl. 2008) samt inom miljöterapi (Jönsson & Jönsson 1999) betonas vikten av att barnets anknytningsperson är lyhörd för barnets behov för att kunna skapa en trygg anknytning. Genom att flickans kontaktperson är lyhörd för hennes behov på det sätt som Kerstin beskriver arbetet på Solå, skapas en trygg anknytningsrelation mellan

kontaktpersonen och flickan. Utifrån denna trygga anknytningsrelation kan flickan sedan utforska världen på liknande sätt som vid Forslings arbete med hästarna på Stall Frossarbo. För detta arbete krävs det kunskap och erfarenhet ifrån terapeutens sida, annars kan hon gå miste om viktiga signaler ifrån flickan.

Sven Forsling ansåg som sagt att flickornas tillit kom automatiskt då de såg att hästarna litade på honom. Enligt AAT så är det terapeutens hand med djuret som bygger relationen med patienten (Delta- Society 2008). Däremot så skulle flickornas tillit också kunna bero på att Sven är en trygg och stabil ledare. Som vi skrivit i vårt avsnitt Teoretiska perspektiv angående gruppsykologi så är det viktigt med en tydlig ledare i en grupp om medlemmarna är osäkra. Enligt gruppsykologi så har ledaren stort inflytande på gruppen. Sven Forsling skulle kunna vara den trygga ledaren i gruppen av osäkra flickor och som med sin gedigna hästkunskap och goda hand med djuren gjorde att flickorna kände sig trygga, därav tilliten. Även SET och DISA har en tanke bakom sättet de arbetar på vad gäller elevernas tillit till gruppleddaren. De har dock olika sätt att se på klassföreståndarens roll huruvida de ska vara gruppleddare eller inte. Båda metoder betonar vikten av ledarens kunskap om materialet för att det ska ge resultat

Ett problem som målgruppen kan ha är att de på grund av sin bakgrund lägger sig till med ett beteende som inte gillas av omgivningen. Sven Forslings beskriver i *444 stockholmsungdomar i kris* (1987) hur tonårsflickor bland annat isolerar sig eller uppträder högljutt och att detta påverkar hur omgivningen uppfattar dem. Detta beteende kan bero på att flickans tidigare inre arbetsmodell har grundats på att hon blivit sviken av sin anknytningsperson vilket har medfört att hon har svårt att lita på människor. Det kan då leda till att flickan agerar på ett sådant sätt att hon gör sig omöjlig för sin omgivning och den onda cirkeln är sluten. Som terapeut är man i ett sådant fall ansvarig för att förklara för flickan varifrån hennes beteende härstammar. För att klara av den uppgiften krävs det att terapeuten har mycket kunskap och insikt i flickans problematik och det kombinerat med hästen som en vikarierande anknytningsrelation går den destruktiva cirkeln att bryta. Med det positiva inflytande som relationen till hästen har på flickan kan hennes inre arbetsmodeller uppdateras och detta leda till att flickan återigen börjar lita på sin omvärld.

Arbetsmetod för stärkt självkänsla

Sven Forsling är överväldigad över det resultat han tyckte sig se av arbetet på Stall Frossarbo, dock säger han att han har svårt att vara objektiv eftersom verksamheten var hans projekt från första början. Som vi tidigare beskrivit var anledningen till uppkomsten av Stall Frossarbo det Sven i *444 Stockholmsungdomar i kris* (1987) kommit fram till. Vi frågade honom om målgruppen förändrades genom åren men det tyckte han sig inte kunna se. Istället ansåg han att Stall Frossarbo blev ett tydligt exempel på hur stort behov det fanns av alternativa institutioner.

"Nej, det kan man inte säga. Vi var ju § 12 hem. Snarare att det blev stort behov, vi hade ju väntelista och det var många vi fick säga nej till." – Sven

Eftersom Stall Frossarbo var ett § 12 hem så gavs vården dygnet runt. Behandlingsarbetet grundade sig i miljöterapi samtidigt som de använde sig av hästen som övergångsobjekt. Då verksamheten pågått under en tid införde de kontaktpersoner för flickorna. Den genomsnittliga behandlingstiden på Stall Frossarbo var 1,5 till 2 år.

Sven använde sig av hästen var ett övergångsobjekt och stallet som en plats för flickan att utforska sig själv. (Se tidigare avsnitt.) Grunden i terapiformen på Stall Frossarbo var att flickan genom skötseln av sin häst kände att hon själv var värdefull och en person värd att ta hand om, varpå hon började ta hand om sig själv. Man arbetade också mycket för att stärka gruppsamhörigheten, dels för att man hade en tro på att det skulle stärka självkänslan att ingå i

ett sammanhang, dels för att det krävdes för det hårda arbetet i stallet.

Sven Forsling berättar om hur han var bland de första i Sverige att arbeta med flickors självkänsla genom att ta hjälp av djur och han säger att allt arbete runt hästen stärker flickans självförtroende och självkänsla. Genom ökad kunskap och att man märker att hästen börjar tycka om en så växer ens självkänsla. För att undvika slag mot flickornas självkänsla försökte Sven undvika att flickorna misslyckades på proven som skulle göras efter varje avslutad kurs. Han stämde därför av var de befann sig kunskapsmässigt då han umgicks med dem i stallet för att de skulle få göra proven först då de var redo. Sven ansåg att de olika stegen i skalan vi beskrev i avsnittet Tidigare forskning var en fantastisk kedja av händelser. Att se hur flickorna genom att våga säga ja till platsen, våga prova något nytt och klara proven efter varje kurs, ökade sitt självförtroende och sin självkänsla. Sven anser vidare att ens självkänsla växer med ansvaret som det innebär att ta hand om en häst. Att han satte så stor tilltro till flickornas egen förmåga samt deras kapacitet att göra rätt val tror han gjorde att de ville leva upp till detta. Som exempel ger han oss de utlandsresor som de varje år gjorde med flickgruppen. Trots att många av flickorna hade missbruksproblem i bagaget så var det aldrig någon som använde sig av någon typ av berusningsmedel under dessa resor.

Sven Forsling menar att motivationsarbete är en förutsättning för allt behandlingsarbete. Han anser också att det är viktigt att förmedla att flickan har det jobbigt men *är* inte jobbig. Dessutom säger han att ens eget engagemang är av stor vikt för att man ska lyckas motivera någon annan.

"Är man själv engagerad, blir också ungdomarna det." – Sven

Som vi tidigare skrivit var en stor del av motivationen till förändring hos flickorna att se att hästen mådde bra. Detta resulterade i att de själva mådde bra. Vidare ansåg Sven att det var av stor vikt för motivationen att flickorna själva var tvungna att tacka ja till en plats på Stall Frossarbo. Den största svårigheten låg i det första valet då de inte visste vad de gav sig in på. De andra valen kom därefter mer och mer naturligt.

Sven kombinerade psykodynamisk och kognitiv metod på Stall Frossarbo, han beskriver sin arbetsmetod som miljöterapeutisk eller "24-hour therapy". Sven beskriver att man utnyttjade den dagliga miljön och det som hände i gruppen i arbetet med flickorna. Sven menar att som miljöterapeut får man en annan kontakt med ungdomarna. Han såg en vinst i att kunna vara ute och umgås med flickorna hela dagarna för att han då var med när saker och ting inträffade. Han kunde på så sätt själv skaffa sig en uppfattning om situationen istället för som vid klassisk terapi bara få den enskilda ungdomens version av händelsen.

"Om man sitter på sitt rum och har samtal så har man en annan roll, då får man bara elevernas egna version och man är inte där och ser det med egna ögon." – Sven

Han berättar vidare att de inte hade några inbokade enskilda samtal utan att de utnyttjade det dagliga livet och de situationer som där uppstod. Med det tunga arbetet i stallet fanns det inte tid för fasta terapitider. Sven berättar vidare att det positiva med att ta samtalen då det gavs tillfälle var att dessa tillfällen ofta inträffade då det hade skett något särskilt i miljön som var av vikt att tala om. Om det skedde något i gruppen som berörde fler personer än en så samlades hela gruppen till rådslag. Dessa rådslag blev ett så välbekant inslag i vardagen så flickorna själva föreslog dem då det var något de ville ta upp.

Arja Lammi arbetar med att stärka patienters självkänsla genom ridterapi. Hennes arbetsplats äger inga egna hästar utan hon håller till på en ridskola i närheten. Som vi har skrivit i ovanstående avsnitt så hjälper närheten till djuret tillsammans med terapeutens skicklighet, patienterna att känna större tillförsikt. Detta ökar även deras självkänsla.

Arja arbetar med grupper om fyra till sju patienter i varje grupp och arbetet görs i team.

Teamen består av sjukgymnast, sjuksköterska, kurator eller psykolog samt en skötare. Alla i teamet ska ha hästkunskap och gärna även ridterapiutbildning. Arja beskriver att målgruppen förändrats i det avseendet att ridterapi förr vände sig till långtidssjukskrivna och var en psykosocial aktivitet. Nu anser hon att ridterapi har tydligare kopplingar till mer psykoterapeutisk verksamhet. Hon säger också att dagens patienter har blivit svårare. Arja anser också att motivation är viktig. Hon beskriver att i och med att ridterapi blivit en mer psykosocial verksamhet så är det lättare än tidigare att skapa allianser med patienterna då de nu har högre motivation.

På Solå bedrivs behandlingsarbetet under dagtid. Det som Kerstin Nordman Olsén anser är positivt med en dagverksamhet är att flickorna får vara kvar i sin normala miljö för det är där man ska fungera så småningom. Kerstin menar att det är en vinst att finnas i behandlingssammanhang på dagtid för att sedan återvända hem på eftermiddagen. Hon tycker om den växelverkan att flickorna får gå ut i vanliga livet och sedan komma tillbaka igen. Detta gör också att de får med föräldrarna i behandlingsarbetet på ett annat sätt än vid dygnetruntvård. Dessutom behöver inte flickorna flytta ut från sin hemmiljö och sitt sammanhang. Under resten av dygnets timmar då dagverksamheten inte pågår, turas personalen om att ha jour per telefon. De rycker dock inte ut på jour och det brukar inte heller behövas. Kerstin berättar att om en kontaktperson vet att hennes flicka har en arbetsam period så brukar hon vara tillgänglig på telefon även om det inte är hennes tur att ha juren.

”Man förändrar där dom är, det tilltalar mig. Sen fungerar det inte för alla. Vissa måste ha dygnetrunt-behandling. Ibland är dagvård för lite för vissa flickor, de lever för farligt och behöver dygnetruntvård.”
– Kerstin

Kerstin säger att de inte arbetar utifrån miljöterapi på Solå men att miljön i sig är terapeutisk. Hon tror att för en hållbar behandling krävs det att man ger flickan tid. Den genomsnittliga behandlingstiden på Solå är 1,8 år. Ibland har de kortare behandlingar men Kerstin anser att om man vill ha färdiga elever så får man arbeta längre. Hon tycker att det bästa är om man kan arbeta tills eleven är flygfärdig som hon kallar det.

Kerstin Nordman Olsén berättar att de arbetar med flickornas självkänsla bland annat genom stöd i skolan och vägvisning då de behöver det. De arbetar för att flickan ska börja tro på sig själv igen och tro på att hon har en framtid. De startar alltid där flickan är, hon ger ett exempel om att i de fall då flickan inte vågar gå ut så åker de hem till henne och sitter vid sängkanten. Personalen arbetar utifrån olika metoder beroende på flickans problematik. Varje flicka har en kontaktperson som har det yttersta ansvaret för flickans behandling. Relationen mellan flickan och hennes kontaktperson är basen för hela arbetet. De flickor som är under behandling på dagverksamheten har ofta en problematisk anknytning vilket resulterat i separationsproblem i tonåren. Kontaktpersonen är en anknytningsperson som erbjuder en relation som bär, och på så sätt sträcks flickan ifrån sin mamma och separationen blir möjlig. Anledningen varför hon nämner relationen mellan mor och dotter beror på att det ofta är den relationen det handlar om. Kerstin berättar att i behandlingen ingår att flickan får sina behov tillgodosedda för att tillfredställa det lilla barnet inom henne. Hon anser vidare att om flickan blir empatiskt bemött så ökar hennes egen förmåga till empati med andra.

”Vi tänker ju så, jag tänker ju så. Att din förmåga till empati ökar om du själv känner att du blir empatiskt bemött och dina behov blir tillfredställda. Och att du får möjlighet till det, då ökar din empati till andra, tänker jag.”
– Kerstin

Även på Solå måste flickorna själva tacka ja till behandling. Kerstin säger att hon inte kan tvinga någon att ta emot behandling av dem utan att flickorna själva måste vilja ha deras

hjälp. Däremot är det svårt för henne att veta hur mycket press flickan har fått utstå innan hon tackat ja till platsen.

"Någonstans måste flickan själv ha sagt ja till en plats här. Vi tvingar aldrig någon att vara här. Sen kan man diskutera hur mycket ett ja är och hur mycket tryck dom har i ryggen, det vet inte vi". – Kerstin

Kerstin är liksom Sven Forsling psykodynamiskt skolad. Hon berättar att psykodynamiken inte ligger i tiden men att den trots det finns med som en grund i hennes arbete. Hon säger också att de ibland arbetar pedagogiskt och ibland med Dialektiskt beteendeterapi. Samtliga på verksamheten har olika vidareutbildningar, själv är hon skolad i systemisk familjeterapi. Kerstin anser att teorier är bra att ha med sig men att man måste använda dem med förnuft. Hon kan inte säga att den ena teorin är bättre än någon annan, med vissa flickor får man arbeta mer pedagogiskt. Kerstin tycker att det är en svaghet när teorierna blir för rådande. Kerstin förklarar att de arbetar individuellt med flickorna och också med deras familjer om det behövs. Flickorna befinner sig i grupp och har aktiviteter ihop men arbetet i behandlingen sker på individuell basis.

"Vi jobbar var och en för sig. Vi jobbar inte i grupp, men vi är en grupp." – Kerstin

Uppstår en konflikt mellan flickorna försöker personalen hålla sig passiv och inte ta upp denna i grupp utan istället ta upp konflikten med sin respektive kontaktelev. Kerstin berättar att Solå kom till då två kvinnor som arbetade inom socialtjänsten ansåg att pojkarna fick ta för stor plats i de behandlingsgrupper som fanns. De startade verksamheten för att tillgodose behovet av behandlingsalternativ för flickor. Vi frågade Kerstin om hon tycker att målgruppen har förändrats genom åren:

"Inte själva åldersintervallet, men flickorna har större svårigheter idag, det är tyngre problematik. Också att det här med neuropsykiatriska diagnoserna fanns inte då." – Kerstin

Hon anser att denna förändring är negativ då hon märkt att flickorna kommer senare i behandling och att deras problematik har hunnit bli mer permanent. Önskvärt tycker hon hade varit om flickorna kom vid 13 års ålder istället för vid 16, 17 år som i dagsläget.

Vi frågade vad detta berodde på och svaret vi fick var att det är ekonomin som styr. I dagsläget försöker man sig ofta på hemmalösningar och Kerstin anser att man provar länge med mindre insatser på människor med för grova problem. Till exempel ges en kontaktperson till någon som egentligen behöver behandling.

SET är ett förebyggande program som man använder i skolor runt om i Sverige. Ulla Kungur och Eva-Lena Julin berättar att meningen med SET är att stärka elevernas självkänsla. Man arbetar med SET i skolklasser i alla årskurser. Läraren håller i lektionerna med sin klass eftersom det är han eller hon som bäst känner eleverna. SET finns i olika steg för att passa den utvecklingsnivå som eleverna befinner sig på. Man arbetar mycket med gruppövningar och för att öka motivationen till ett aktivt medverkande har deltagarna möjlighet att avstå från diskussionen om de så önskar. Ulla och Eva- Lena tror att elevernas valmöjlighet gynnar deltagandet på så sätt att de inte känner sig tvingade till något. Kungur och Julin säger att för att SET ska ha någon verkan så krävs det att man följer manualen. Det går inte att använda SET lite halvambitiöst då och då utan man behöver följa programmet. Den strikta arbetsföljden är också viktig för möjligheten till utvärdering av resultatet. Ulla och Eva- Lena berättar att det är viktigt att arbetet med SET är väl förankrat i hela organisationen för att det ska bli ett hållbart resultat. Det är också bra om föräldrarna är med på tåget. Tidigare riktade sig SET från årskurs fyra och uppåt men åldersintervallet är numera breddat till att rikta sig

till barn från 0 till 18 år. Denna förändring anser både Eva-Lena och Ulla är positiv då de betonar vikten av att jobba preventivt på olika nivåer under en lång tid. Både SET och DISA är metoder av kognitiv art som syftar till att stärka ungdomars självkänsla. Eva- Mari Thomas, Ulla Kungur och Eva-Lena Julin anser allihop att vad som är positivt med KBT är att det är lättare att ta till sig för ungdomar då de inte kommit lika långt i sin personliga utveckling som vuxna. Psykodynamiken kräver ofta mer livserfarenhet samt självinsikt vilket kommer med åren.

Eva- Mari Thomas berättar att även DISA- metoden syftar till att stärka elevernas självkänsla, skillnaden från SET är att DISA är en målgruppsinriktad metod som vänder sig till flickor i högstadiet. Vid arbetet med DISA måste man vara medveten om att det tar tid för att genomföra DISA och den tiden måste finnas tillgänglig. Om man inte har den tiden som krävs måste man skära ner i materialet och då försvinner evidensbaseringen.

Ett exempel på hur DISA- metoden arbetar är att flickorna får lära sig ”tankestopp”. Detta ska användas för att styra undan negativa tankar. Är flickan orolig över något samtidigt som hon behöver koncentrera sig på en uppgift i skolan ges hon via DISA ett verktyg att stoppa de negativa tankarna och lägga undan dessa till senare då hon har tid att ta itu med dem.

Eva- Mari betonar vikten av elevernas eget val vid arbete med ungdomar. Vid DISA- lektioner i skolan är det visserligen obligatorisk närvaro men Eva- Mari säger att hon inte tvingar någon att delta om denna person inte vill då hon vet att känsliga ämnen kan vara svåra att ta upp. För att underlätta för eleverna att delta i lektionerna så finns möjligheten att säga pass då man inte vill dela med sig av sina tankar. Man väljer således själv som gruppmedlem hur mycket man vill tillge gruppen av sina tankar. Då övningarna går ut på att stärka den egna individen så är inte det viktigaste att man pratar i gruppen utan det är många av övningarna som bygger på ensamarbete. Eva- Mari betonar att förutom att DISA- metoden är evidensbaserad är det allra bästa att tjejkarna gillar den.

“En av reglerna är att man alltid får säga pass. Är det en tyst grupp lägger jag ut ordet hos någon och frågar vad tycker du, då får den säga pass.” – Eva- Mari

Eva-Mari Thomas uppger att målgruppen för DISA inte har förändrats. Men hon säger att det är ett bredare spektrum av personal ifrån olika verksamheter som ber om att få gå DISA- utbildningen. Eva-Mari har inget emot en breddning av utövare av DISA men hon tycker att det är viktigt att vara medveten om att DISA:s resultat endast är utvärderat för användande inom skolvärlden. Vi frågade Eva- Mari om det finns möjlighet att använda DISA i kombination med andra behandlingsmetoder och insatser vid tyngre problematik. Hon är tveksam först men berättar sedan att hon ska till Norge för att utbilda behandlingspersonal i DISA- metoden. Eva- Mari berättar för oss att hon har förklarat för dem att metoden inte är evidensbaserad inom det området men att de är välkomna att testa och se vad det blir för resultat. Hennes inställning att man kan prova inom olika områden men att man ska ha med sig att metoden endast är utvärderad på högstadienivå.

”Jag vet inte, alltså jag har ju haft psykologer som sagt att detta är ju behandling. Men detta är ett förebyggande program. I och med evidensbaseringen får man inte plocka bort någonting men man får lägga till. Det är möjligt att det skulle fungera, inom psykiatrin säger de att det är så här man jobbar i behandling, men detta (DISA förf. anm.) är ju lite utvattnat.” – Eva- Mari

Sammanfattning och analys av arbetsmetoder för stärkt självkänsla

I ovanstående tema kan vi urskilja fler olika faktorer som påverkar hur metodens resultat blir. Dessa är arbetsmetod, självförtroende och självkänsla, motivation samt gruppterapi eller individualterapi. Vi har valt att göra underrubriker i analysavsnittet så att detta ska bli mer tydligt. Fem av våra sex respondenter har uppfattningen att deras målgrupp förändrats genom

åren. Både Arja Lammi och Kerstin Nordman Olsén anser att målgruppen blivit svårare med åren. Ulla Kungur, Eva- Lena Julin och Eva- Mari Thomas anger att deras målgrupp förändrats men för dem är förändringen av positiv natur. Enligt Sven Forsling har målgruppen inte förändrats istället har det blivit tydligt vilket stort behov det finns av verksamheter av Stall Frossarbos slag.

Arbetsmetod

Våra respondenter arbetar utifrån olika teorier. Flera av dem kombinerar olika metoder och på så sätt kan de arbeta med olika delar och därigenom även med helheten som man gör i miljöterapi (Hölcke 1996). Mycket är likt i Stall Frossarbo och Solås sätt att arbeta. Båda två använder sig av kontaktpersoner i arbetet med ungdomarna, vilket är ett centralt tema inom miljöterapi (Jönsson & Jönsson 1999). Genom den bärande relation som kontaktpersonerna erbjuder försöker man återbygga flickornas tillit till vuxenvärlden. På Stall Frossarbo använder man sig dessutom av hästar för att skapa kontakt med flickorna. Den bärande relationen med kontaktpersonen ses som en anknytningsrelation inom anknytningsteorin (Broberg 2008). För att klara av att tillgodose flickans behov krävs det att terapeuten möter henne där hon är vilket Solå tagit fasta på.

Både Solå och Stall Frossarbo arbetade med enkönade grupper vilket stöds av grupp psykologin (Heap 1984) där man kan se att gruppmedlemmar ofta distraherar sig genom att skapa kärleksrelationer sinsemellan istället för att arbeta med sitt problem. Genom att begränsa utbudet på potentiella kärlekspartners så ger man flickorna större chans att bearbeta sin egen problematik förutsatt att inte samtliga i gruppen är homosexuella.

På Solå arbetar man för att reparera störda anknytningsrelationer och det gör man även på Stall Frossarbo om vi tolkar Sven Forslings intervju rätt. Norling (2002) skriver att enligt AAT och AAA kan djur hjälpa barn som upplever otrygghet och som har en störd relation till vuxna. Med den vetskapen är Stall Frossarbos arbetsmetod av stor vikt för att reparera störda anknytningar hos flickorna som genomgått behandling.

Både Sven och Kerstin berättar att behandlingstiden på deras institutioner är mellan 1,5 och 2 år och de anser att det är den tiden som krävs för att återbygga flickornas självkänsla eftersom flickorna nu för tiden kommer senare i behandling. Båda uppger ekonomiska skäl till varför behandlingstiden ibland kortas ned samt varför flickorna kommer senare i behandling. Vi tror att vid ett långsiktigt perspektiv gynnar detta ändå inte samhällsekonomin eftersom flickornas problematik blir mer komplicerad och svårarbetad.

En av meningarna med miljöterapi är att flytta det terapeutiska rummet så att den terapeutiska verksamheten inte bara sker i samtalsrummet. Det står även skrivet i Hölcke (1996) om samverkan mellan individualterapi och miljöterapi och hur det bildar en hermeneutisk spiral där delarna ger helheten. Som ungdom kan det vara avväpnande att få se sin terapeut i andra sammanhang än enbart i samtalsrummet. Att få se hur han eller hon agerar och hanterar situationer ute bland hästarna kan göra terapeuten till en mer verklig person. Detta tillsammans med närheten i samtalsrummet kan skapa en närmre och mer hållbar relation mellan ungdom och terapeut. Detta är något som Sven Forsling tagit fasta på. Sven berättade att han inte hade några strukturerade samtal med flickorna men att han delar deras vardag och på så sätt samtalar med dem dagligen. Han tyckte att han på så sätt blev mer delaktig i deras värld och kunde följa deras utveckling på ett helt annat sätt. Något som styrks av miljöterapi (Jönsson & Jönsson 1999).

Självkänsla

Målet med samtliga av våra informanters verksamheter är att öka ungdomarnas självkänsla samt att ge dem arbetsmetoder för att klara av motgångar i livet. Skillnaden är att SET och DISA arbetar förebyggande medan de andra verksamheterna kommer in först då ungdomarna

mår dåligt. Samtliga informanter tar upp ökad kunskap som förutsättning för att stärka självkänslan. Ökad kunskap är också något som Barbro Lennéer- Axelson (2008) tar upp som faktor till stärkt självkänsla. Självförtroende är knutet till prestationer och på så sätt kan vi se hur flickorna på Stall Frossarbo genom att lyckas på de teoretiska proven fick ökat självförtroende. Även de andra arbetsuppgifterna i stallet bidrog till ökat självförtroende. Självförtroende och självkänsla påverkar varandra och genom att öka självförtroendet så ökar man även självkänslan. Om man vågar säga ja till en behandling, vilket man var tvungen att göra på både Solå och Stall Frossarbo, har man tagit ett stort steg genom att våga satsa på sig själv. Våga är också ett centralt ord inom självkänsla (Lennéer- Axelson 2008).

Grundtanken med SET är att genom preventivt arbete lära ut hur man ska hantera sina känslor samt kunna sätta ord på vad man känner. Tanken är vidare att man ska motivera sig själv att uppfatta känslor hos andra så att man uppnår en ökad förståelse av sin omvärld. Genom att kunna sätta ord på känslor och veta hur man ska hantera dessa så minskar risken för att man ska hamna snett i livet. Kerstin Nordman Olsén berättar om hur man på Solå arbetar med att tillgodose flickornas behov av empati för att öka deras möjlighet att känna empati med andra. Genom att förstå sig själv förstår man även sin omvärld bättre och då ökar ens känsla av sammanhang vilket leder till ökad självkänsla. Även DISA arbetar genom en preventiv metod för att lära tonårsflickor sätta ord på sina känslor samt öka deras känsla av sammanhang. Kerstin Norman Olsén berättade att anledningen till starten av Solå var att pojkar fick för mycket plats i de behandlingsgrupper som fanns. En fördel med enkönade grupper är att flickorna ges chansen att ta den plats de önskar och behöver. Upplevelsen av att få finnas till på sina egna villkor stärker deras självkänsla (Masreliez- Steen & Modig 2002).

Den dagliga kontakten som personalen på Solå och Stall Frossarbo hade med flickorna byggde i sig upp deras självkänsla. Detta förutsatt att den kontakten var av positiv och stärkande natur och att flickorna uppfattade den som kärleksfull och bekräftande (Lennéer- Axelson 2008). Båda institutionerna arbetade också för att skapa en trygg anknytning med flickorna. I självkänsla ses en trygg anknytning som en förutsättning för god självkänsla. Genom ansvar och frihet till egna val trodde Sven Forsling att flickornas självförtroende och självkänsla skulle stärkas ytterligare. Detta styrks i Masreliez- Steen och Modigs bok (2002) där de har beskrivit ett fenomen de kallar skuggan. Omgivningens bild av oss påverkar vår egen bild oavsett om den är negativ eller positiv. Genom att Sven tror att flickorna ska klara av sitt ansvar så påverkar det till slut hur flickorna ser på sig själva. Slutligen ser de sig som en person kapabel att både ta ansvar och att göra rätt val i livet.

Motivation

Samtliga respondenter betonar vikten av motivation och ett aktivt val. Även i miljöterapi betonar vikten av att få välja själv (Hölcke 1996). Att den unge själv får välja är också ett led från FN:s barnkonvention där barnets rätt att komma till tals understryks (Ewerlöf, Sverne & Singer 2007). Inom miljöterapi betonar vikten av att eleverna är aktiva komponenter i sin behandling. Vissa dagar kanske flickan inte alls vill ha enskilt samtal och då är det tillåtet att avstå (Jönsson & Jönsson 1999). De exempel som våra respondenter tar upp visar hur flickorna genom att tacka ja till sin behandling blir delaktiga samt aktiva komponenter i sin behandling. Genom att flickorna själva får bestämma över sin situation kan det bidra till minskat motstånd då detta ökar deras delaktighet samt inflytande i behandlingen. Både Sven och Kerstin betonar dock att flickorna inte har så mycket andra alternativ, vilket gör att de kanske känner sig tvingade till att säga ja. Trots detta anser de att det är viktigt att flickan får göra ett eget val. Enligt Sven kan man arbeta vidare med detta ja: et då man redan har fått med flickan på rätt spår. På så sätt kan man motivera dem till vidare behandling. Vidare betonar Sven att våga välja ökar självkänslan, då våga som vi nämnt tidigare är ett centralt begrepp inom självkänsla (Lennéer- Axelson 2008). Även Ulla Kungur, Eva- Lena Julin och

Eva- Mari Thomas betonar vikten av eget val vid arbete med ungdomar. På liknande sätt arbetar en av oss författare i gruppbehandling med barn. Där anser man att barnen tar in ämnet ifråga utan att behöva vara delaktig i diskussionen och har därför inget tvång i ryggen att delge sina tankar till resterande grupp. Inom samtliga metoder finns möjlighet att delge tankar och känslor individuellt med terapeuten om man så önskar.

Gruppterapi eller individualterapi?

Våra respondenter arbetar både på individ och på gruppnivå. Några av dem arbetar med en kombination av båda.

Tre arbetsmetoder går ut på att befinna sig i grupp men att stärka den egna individen.

På Solå har man strukturerad individualterapi medan man på Stall Frossarbo gav individuell terapi då det önskades. Givetvis har båda metoderna sina för- och nackdelar och som Sven säger så får man använda sig av det sätt som passar en själv bäst.

Flickor med psykosocial problematik är oftast jagsvaga och behöver hjälp med att stärka sig själva (Masreliez- Steen & Modig 1985). Genom att befinna sig där ungdomarna är har man möjlighet att observera deras interaktionsmönster. Således kan man se den problematik som finns och hjälpa dem att finna de resurser de behöver. Detta sker individbaserat men man behöver gruppen för att kunna se hur de interagerar med andra (Svedberg 2007).

Fördelen med att vara i grupp utan att *arbeta* i grupp är att flickor med psykosocial problematik kan ha svårt att interagera med andra. Solås arbetssätt är ett exempel på att träna flickorna i att befinna sig i grupp utan att agera i den. De behöver inte aktivt delta i gruppen och inte heller engagera sig i den. Winnicott såg gruppen som ett mellanområde där gruppmedlemmarna gavs möjlighet att utvecklas. Det som händer i gruppen sker inte utan anledning, utan det härstammar ifrån den dynamik som uppstår mellan medlemmarna i gruppen. Tillsammans blir gruppmedlemmarna starka och de kan på så sätt klara av att hantera situationer som de tidigare inte bemästrat. Gruppen kan också medföra att medlemmarna ser att de inte är ensamma om sitt problem (Svedberg 2007). Även inom SET och DISA kan man se gruppen som ett mellanområde där medlemmarna får chans att utvecklas. I tonåren är man som mest känslig och vikten av att passa in betonas särskilt i Björn Wrangsjös bok (2008). Då kan det vara skönt att prata om sina tankar och problem i grupp för att få höra att andra delar samma oro som en själv. Sven Forsling ansåg att gruppssamhörigheten var en viktig del i behandlingen. Enligt utvecklingspsykologin ses gruppen som ett mellanområde eller övergångsområde där medlemmarna har möjlighet att utvecklas (Havnesköld & Mothander 2002). På Stall Frossarbo fungerar hästar som ett övergångsobjekt och stallet som en plats att utforska sig själv.

Bland nackdelarna med grupparbete kan vi bland annat se att medlemmarna triggas varandra till ett destruktivt beteende eller att de går med i varandras mående. Flera av de ungdomar som genomgår behandling på Stall Frossarbo samt på Solå har ett destruktivt beteende med missbruk och självskadebeteende. Genom att ingå i en grupp kan de börja tävla sinsemellan och istället för att få en positiv utveckling, förstärka sitt negativa beteende. Utifrån vår förförståelse har vi erfarenhet av att självskadebeteende ofta smittas av sig inom en grupp och istället för att få bukt med problemet kan det eskalera. Det är därför viktigt att individerna i gruppen har en god och trygg anknytning till behandlingspersonalen så att de kan stoppa beteendet innan det går överstyr.

Organisation och ledarskap

Sven Forsling betonar särskilt vikten av personalkontinuiteten för framgång av vården. På Stall Frossarbo var personalgruppen relativt fåtalig jämfört med andra § 12 hem och personalen arbetade långa pass i taget. Detta ansåg Sven bidrog till att göra flickgruppen tryggare då de hann skapa relationer till personalen och det gjorde miljön så trygg och

förutsägbar för flickorna som möjligt. Dessutom gick inte lika mycket tid åt till att hålla möten med personalen för att samordna och medla sinsemellan. Den kommunikationen sköttes samtidigt som de utförde sina övriga arbetsuppgifter. Sven ansåg att om personalen ständigt byts ut kan det göra ungdomarna oroliga, då de hela tiden måste skapa nya relationer. Som vi tidigare tagit upp, hade Sven en tanke om att alla skulle vara ledare. Han tycker att som ledare så *tar* man smällar, man *får* inte smällar. En väsentlig skillnad enligt Sven. Trots delat ansvar och ledarskap så var Forsling ändå ytterst ansvarig för vården och för säkerheten på institutionen. Som vi tidigare nämnt anser Sven Forsling att han tack vare hästarna fick mycket gratis i sitt ledarskap vilket han tycker är viktigt att notera.

"Alla var ansvariga. Vet att personal sa det; men alla kan inte vara chefer. Eftersträvansvärt är att man är beredd att ta ansvar då tar man smällar." – Sven

God gemenskap inom personalgruppen betonas av både Sven Forsling och Kerstin Nordman Olsén. Sven tycker att om man har chans att välja sina arbetskamrater så ska man göra det och då välja kollegor som man trivs med. Kerstin Nordman Olsén anser att det är viktigt att personalen hela tiden kommunicerar med varandra och litar på varandra. Hon berättar att alla i personalgruppen inte gör likadant och inte heller ska göra likadant men att alla måste känna att man stöttar varandra. Man måste också lita på varandra. Kontaktpersonerna bedömer vad deras respektive flicka behöver och de övriga i personalgruppen litar på att denna bedömning är rätt.

"Vi grupprocessar inte i det såtillvida att inget snett händer. Behandlingskonferenser måste man ha och hela tiden hålla kommunikationen igång inom gruppen.Handledning eller behandlingskonferens. Där stämmer vi av." – Kerstin

I personalstyrkan på Solå ingår även två ämneslärare. För att hålla kommunikationen igång mellan den övriga personalen och lärarna så har de lagt in små kvartar för möjlighet till samtal i planeringen. Kerstin berättar för oss att Solå är ett aktiebolag. Verksamhetschefen äger halva Solå och är ansvarig för den dagliga verksamheten medan Kerstin är föreståndare. Båda har trots sina andra arbetsuppgifter två behandlingar var. Alla anställda inom verksamheten jobbar på golvet. På så sätt tappar de en del utifrånperspektiv men samtidigt tycker hon att det är kul att arbeta på det sättet. Handledaren fyller istället den funktionen. Kerstin kan dock tycka att det är svårt att veta när hon ska vara chef och inte.

Våra respondenter Ulla Kungur, Eva- Lena Julin och Eva- Mari Thomas var del i verksamheter som skilde sig från Svens och Kerstins. De tre höll i utbildning av metoder inom livskunskap. För dem var det viktigt att hela organisationen delade målsättning och engagemang. Alla tre berättar att det inte går att implementera ett ämne som livskunskap i skolvärlden om inte all personal på skolan är involverad i det. Då menar de rektorer, lärare, skolhälso och samt all övrig personal. Att detta är så viktigt beror på att livskunskap som ämne är ett särskilt förhållningsätt som gör sig bäst då det finns med i samtliga delar inom verksamheten.

Sammanfattning och analys av organisation och ledarskap

Vi har intervjuat personer ur skilda verksamhetsområden. Men de har trots det ganska lika åsikter om hur en organisation ska utformas för att vara välfungerande.

Flera av våra respondenter betonar vikten av en mindre personalgrupp eftersom tiden då inte enbart går åt till möten och sammanträden. Istället vill de ha en mindre arbetsgrupp och inte för många ungdomar per personal. Personalkontinuitet ansåg flera var av stor vikt då en fast struktur utgör en trygghet för ungdomsgruppen.

En gemensam och tydlig målsättning är viktigt för den psykosociala arbetsmiljön. I begreppet

psykosocial arbetsmiljö innefattas att vi som individer påverkas av vår arbetsmiljö samtidigt som vi i vår tur påverkar den (Lennéer- Axelson & Thylefors 1998). Att verksamheten har en tydlig struktur påverkar således också ungdomsgruppen. Även Ulla Kungur och Eva- Lena Julin påpekade hur viktigt det var att hela organisationen strävar efter samma mål då man implementerade SET i skolan för att metoden skulle ha effekt. Att man trivs med sin arbetsgrupp påverkar hur väl man utför sitt arbete (Lennéer- Axelson & Thylefors 1998). Sven sa att om man har chans att välja sina arbetskamrater så skulle man välja dem man trivs med. Det gör att man trivs bättre på arbetet och då kan göra bättre ifrån sig vilket är det samma som att ungdomarna får bra behandling. Enligt Svedberg (2007) innebär en förändring av personalgruppen också en förändring av relationer. Liksom miljöterapi understryker fler av våra respondenter vikten av en liten personalgrupp och kontinuitet av personal för möjligheten att skapa trygga och hållbara relationer. Då mycket av behandlingsarbetet, som vi tidigare redovisat, bygger på anknytningsrelationer så är en förutsättning att personalen inte ständigt är i rörelse. Dessutom påverkar personalomsättningen arbetsgruppens trygghet vilket i sin tur även påverkar ungdomarnas trygghet. Det är särskilt viktigt med hållbara relationer då ungdomarnas svårigheter ofta beror på en problematisk anknytning. Många gånger har dessa ungdomar blivit svikna och lämnade tidigare i sitt liv vilket har lett till att de tappat tilltron till vuxenvärlden. För att kunna återupprätta tilliten krävs låg omsättning bland personalen. Försvinner kontaktpersonen i ett sårbart skede av behandlingen kan relationen göra mer skada än nytta (Broberg m.fl. 2008). För denna målgrupp är tydlig struktur viktigt för att behandlingsarbetet ska ge effekt. Som vi tidigare nämnt så är många utav flickorna jagsvaga, de kan lätt dras med på dåliga aktiviteter om inte personalen är tydlig vad gäller regler och förhållningsätt. I miljöterapi betonas vikten av personalens roll som ramväktare då ungdomarna kommer testa verksamhetens gränser för att se om de står kvar (Jönsson & Jönsson 1999). Tydliga mål för verksamheten är också något som betonas inom AAT för att behandlingsarbetet ska vara meningsfullt.

Eftervård och utvärderingens vikt i behandlingsarbetet

Sven Forsling berättar att alla gamla elever var välkomna tillbaka. Främst på helgerna, men de kunde också erbjuda flickorna att bo en vecka gratis på Stall Frossarbo om de ville.

Detta fungerade jättebra de första fyra till fem åren, men blev mer problematiskt med plats ju fler flickor som fullföljde sin behandling. Trots det anser han att det var viktigt för flickorna att få möjlighet att komma tillbaka på besök. Sven tar upp ett exempel om en flicka som orkade se sig själv när hon blev starkare. Och då insåg hon att hon var väldigt ensam. Pappan hade så mycket problem så att han inte kunde finnas för henne och hennes mamma var död. Då behövde hon gå tillbaka till tryggheten som Stall Frossarbo gav henne för att tanka på och sedan återigen ge sig ut i verkligheten.

Så här i efterhand önskar Sven att man hade gjort en utvärdering av Stall Frossarbos behandlingsresultat. Där och då var detta inget man tänkte på, institutionen var redan så uppmärksam av TV och andra medier så att det inte ansågs nödvändigt. Meningen vid starten av verksamheten var egentligen att den skulle utvärderas när det gått tre år. Då vardagen på Stall Frossarbo bestod av hårt arbete kände Sven att han hade så mycket andra, viktigare, arbetsuppgifter att göra. När det var dags för utvärdering prioriterades därför detta bort. En bortprioritering han ångrar idag då förtjänsterna med en utvärdering hade varit att han kunnat dela med sig av en erfarenhet och av en metod som han anser fungerar.

Sven tycker att utvärderingen borde ha gjorts av en extern observatör som till skillnad från honom kunde vara objektiv.

Ridterapeuten Arja Lammi berättar att behandlingsperioderna är relativt långa och att ridterapi oftast är en del i en längre behandling. Detta medför att patienterna efter ridterapi vanligen fortsätter sina andra terapikontakter inom psykiatrin. Angående ridterapi menar

Arja att den kan fortsätta utvecklas på många områden då alla nya saker måste få hitta sin form. Det som hon anser är roligt och visar tydlig evidens för verksamheten är att man oberoende av varandra i olika delar av världen har kommit fram till samma saker angående arbetssättet.

Kerstin Nordman Olsén berättar att flickorna på Solå efter avslutad behandling har möjlighet att träffa sin kontaktperson en gång i veckan under ett års tid. En del väljer att inte göra det, men det ingår ändå i paketet. Hon anser att det är viktigt att det finns en möjlighet att återvända till något tryggt, annars blir steget ut i verkligheten för stort. Flickorna har därför möjlighet att återvända och tanka på om det skulle behövas.

”Det ska finnas en tanke med att ha en valmöjlighet att komma tillbaka. Dörren är inte stängd.”
– Kerstin

Solås verksamhet är utvärderad. Kerstin förklarar att enligt utvärderingarna går det bra för flera av de flickor som genomgått behandling på Solå. Kerstin ställer sig dock frågande till vad som är bra resultat. Hon anser att det är när flickan får tillbaks livslusten och känner att hon kan samt att hon har en framtid.

Då SET och DISA- metoderna inte är något behandlingsarbete finns det inte någon eftervård. Men Eva- Mari anser att det vore intressant att få veta hur flickorna som gått DISA-programmet mår idag. Både DISA och SET metoderna är utvärderade och enligt våra respondenter är detta resultat positivt. Som vi skrivit i ovanstående avsnitt är det viktigt att man som ledare följer manualen i både SET och DISA för att evidensbaseringen ska kvarstå. DISA är än så länge enbart utvärderat vad gäller dess användning på högstadieselever, men Eva- Mari berättar att hon väntar på en utvärdering av materialets resultat på gymnasienivå.

Analys och sammanfattning av eftervård och utvärderingens vikt i behandlingsarbetet

Gällande eftervård har våra respondenter olika erfarenheter vilket har att göra med om de arbetar med behandling eller inte. Både Sven Forsling och Kerstin Nordman Olsén förklarar samma företeelse: efter att flickorna är klara med behandlingen behöver de komma tillbaka till verksamheten för att ”tanka på.” Flickorna behöver komma tillbaka till behandlingsmiljön av samma anledning som det lilla barnet behöver gå tillbaka till sin förälder efter att den utforskat världen (Broberg m.fl. 2008). Flickorna använder institutionen som den trygga bas som de kan utforska världen genom. Om fara hotar återvänder flickan till sin behandlare och har således skapat en trygg anknytningsrelation med denna. Ifall en tillfredsställande anknytning inte hade skett hade inte flickan återvänt för att tanka på. Av denna anledning ser vi det också positivt att de patienter som Arja Lammi arbetar med fortsätter med sina terapikontakter efter ridterapi. Då målgruppen ofta har problem med anknytning och separation, som vi tidigare tagit upp, är det extra viktigt att vara aktsam vid separationer så att den nya fungerande inre arbetsmodellen inte återigen ersätts av en skadad.

Även inom miljöterapi ses möjligheten att komma tillbaka under kvällar och helger vara av stor vikt. Detta för att inte väcka känslor av övergivenhet samt för att tillfredsställa ungdomens behov av tankning och påfyllnad för att orka upprätthålla den nya mogna sidan av självet (Jönsson & Jönsson 1999).

Fyra av våra sex respondenter har utvärderat sina arbetsmetoder och samtliga sex betonar vikten av utvärdering. Att en metod eller verksamhet är utvärderad ger tyngd åt den och skapar ett större förtroende hos omvärlden. I Ingemar Norlings sammanställning (2002) läser vi om den särskilda vikt av väldokumenterade utvärderingar av behandlingsarbete i kombination med djur eftersom det länge har funnits en misstro till resultatet av ett sådant behandlingsarbete. I likhet med läkaryrket ska socialt arbete nu för tiden vara baserat på vetenskap och på beprövad erfarenhet (Varg 2003). Vikten av utvärdering framhålls även

inom AAT (Fine 2000). Frågan är hur sann en utvärdering är och hur mycket man som forskare själv kan rikta resultatet åt det håll man önskar. Forskare har idag en framstående roll i samhället och det deras forskningsresultat visar är det som blir sanning. Men då alla forskare har någon slags förförståelse med sig så kan denna påverka deras resultat (Lindgren 2008). Trots att Sven Forsling själv är forskare så kan han inte objektivt forska på sin egen verksamhet. Han önskade istället att han hade en extern observatör som hade utvärderat hans arbete på Stall Frossarbo. Vi frågar oss själva om en utvärdering är lika med samma resultat för alla utövare av en metod. Är metoden alltid generaliserbar eller beror det på utövaren? Som ledare har man stor makt att påverka gruppen och därmed även resultatet av sin metod. Eftersom SET genomförs i gruppform är metodens resultat beroende av gruppens klimat samt av ledarens skicklighet att föra fram materialet. Detta måste man som forskare ha med i åtanke då man utför en utvärdering men också som läsare ha i åtanke då man tar del av resultatet. Trots dessa undringar kring vikten av utvärdering så är vi medvetna om att vi lever i ett utvärderingssamhälle där det ses som negativt om man inte har utvärderat sin metod. Risker med utvärderingar är att man sätter för stor tilltro till dem och att de verksamheter som inte är utvärderade anses som mindre värdefulla trots att de fungerar utmärkt (Lindgren 2008).

Sammanfattning och slutdiskussion

Studier pekar på att dagens ungdomar mår allt sämre. Detta kan vara en av orsakerna till varför cirka 3,500 tonårsflickor minst en gång i veckan är frånvarande från skolan. Med den bakgrunden har vi valt att intressera oss för hur man kan hjälpa dessa unga flickor till ett bättre mående genom att öka deras självkänsla. Vi har tagit del av forskning som visar på att djur ökar människors välbefinnande. Därför har en väsentlig del i vår undersökning varit att undersöka förutsättningarna för att integrera djur i socialt arbete och i behandlingsarbete bland ungdomar. Vi har också intresserat oss för hur utbildning inom livskunskap ska kunna öka flickors självkänsla.

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka hur en daglig social verksamhet innehållande hästhållning samt utbildning i livskunskap skulle kunna utformas. Vi har riktat in oss på flickor mellan 13 och 20 år med psykosocial problematik.

För att ta reda på ovanstående har vi utgått ifrån tre frågeställningar. Dessa är:

- Hur kan psykosocialt behandlingsarbete kombineras med hästhållning?
- Hur kan livskunskap användas i behandlingssyfte i denna typ av psykosocial verksamhet?
- Hur ska organisation och ledarskap se ut i en verksamhet av ovanstående slag?

Vi har dragit slutsatsen att umgänget med djuret och möjligheten att få ge omsorg stärker flickornas individuella personliga utveckling på olika områden. På så sätt är kombinationen av djurvård och behandlingsarbete en lyckad metod. Hästen fungerar som ett övergångsobjekt och genom relationen med hästen kan man reparera de så kallade inre arbetsmodellerna för relationer och på så sätt skapa sig en tryggare anknytning. Detta leder vidare till att flickornas framtida relationer blir utav positiv art. Arbetet med hästen resulterar i att flickorna får ökade kunskaper som i sin tur stärker deras självkänsla. Genom ansvaret för hästen lär sig flickan även att ta ansvar för sig själv. Det krävs dock lyhördhet samt skicklighet från terapeutens sida för att behandlingen ska ge resultat. Denna skicklighet innefattar goda kunskaper om målgruppens problematik, socialt arbete samt djurpsykologi. Det krävs vidare att flickorna är motiverade. Vi utgår från att motivationen ökar då flickorna får göra aktiva val rörande sin behandling. Utifrån det vi i vår undersökning kommit fram till kan behandlingsmetoden vara antingen individuell eller gruppbaserad. Det finns även verksamheter som arbetar med en kombination av de båda.

Vår tanke med att använda oss av livskunskap var att vi ville utgå från ett salutogent perspektiv. Vi ansåg att alltför många av dagens behandlingsmetoder utgår från en sjukdomsbild. Vår undersökning visar att livskunskap, så som den förmedlas och undervisas i skolan idag, inte är aktuellt för användning i behandlingssammanhang. Detta beror på att ämnet livskunskap utformats som en preventiv metod. Däremot är ämnet livskunskap relevant och går att vidga till att passa även vår tilltänkta verksamhet, då detta ämne går att kombinera tillsammans med en eller flera behandlingsmetoder. DISA- metoden har redan mycket likheter med Dialektiskt Beteendeterapi och vi anser att det finns möjlighet att kombinera dessa metoder utan att förlora det salutogena perspektivet. Våra respondenter betonade också att allt behandlingsarbete syftar till att öka målgruppens livskunskap vilket vi är beredda att skriva under då ämnet livskunskap omfattar all kunskap om den egna individen.

Gällande organisation och ledarskap är det viktigt att ha en mindre personalgrupp samt hög personalkontinuitet. Detta för att skapa en så trygg struktur som möjligt för flickorna samt minska antalet sammanträden som tar tid ifrån det övriga behandlingsarbetet.

Vi har också kommit fram till att tydliga mål med verksamheten samt tydlig struktur främjar

en god psykosocial miljö som utgör ramen för det miljöterapeutiska behandlingsarbetet. Vår verksamhet är tänkt att rikta sig till flickor mellan 13 och 20 år. Vi anser att det är angeläget att sätta in insatser så tidigt som möjligt, eftersom man är mer formbar då. Vi menar också att det är lättare att reparera störda anknytningsrelationer samt ge nya redskap att hantera verkligheten ju tidigare insatserna sätts in, vilket även betonas av utvecklingspsykologin.

Vidare anser vi att Sveriges socialtjänst har ett ansvar att med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdomar som visar tecken till en ogynnsam utveckling. Detta styrks av Sveriges Rikes lag. Som tecken på ogynnsam utveckling ser socialtjänsten upprepad frånvaro från skolan vilket även vi ser som en tidig signal för att allt inte står rätt till och att insatser bör övervägas.

Vi anser att det hade varit intressant om Stall Frossarbo hade blivit utvärderat under den tid då det begav sig för att se hur resultatet skulle ha påverkat synen på djur i vården. Vidare tror vi att om Stall Frossarbo hade blivit utvärderat så hade det idag haft en mycket större påverkan på behandlingsarbete generellt. Acceptansen av djur i vård hade eventuellt då ökat i samhället och metoden hade blivit än mer användbar. Det är viktigt att erfarenheterna från denna pionjärinstitution tillvaratas då vi tycker oss se att deras arbetsmetod var framgångsfull. Återigen vill vi dock framhålla att bara för att en verksamhet inte är utvärderad betyder inte det att insatserna är mindre verksamma. Utvärdering bidrar däremot till mer förtroende ifrån omvärlden.

Då utvecklingen hela tiden går framåt och forskningen ideligen når nya rön så går det inte att förutse om det resultat vi i denna uppsats fått fram kommer att vara giltigt om tio år. Men om vi ser tillbaka på de senaste tjugo åren är bilden sig väldigt lik. Flickor är fortfarande den grupp som om och om igen kommer i kläm och hamnar mellan stolarna. Kanske på grund av den hierarkiska könsordning som vi liksom klasskillnader har i dagens samhälle, kanske på grund av att dessa flickor gör sig själva osynliga då de ofta vänder sitt dåliga mående inåt. Trots att vetskapen finns om att ungdomar under adolescensen ofta agerar på detta sätt samt isolerar sig, tas inte dessa signaler på allvar av samhället. Det finns forskning som tyder på att flickor nu för tiden är mer utagerande än för tjugo år sedan och det tar vi som ett gott tecken. Då har de börjat ta plats och visar hur de mår istället för att anklaga sig själva för sin livssituation. Trots att vi inte tycker att man inte ska uppmuntra ett sådant beteende så kan vi inte annat än glädjas åt att dessa flickor på ett mer självklart sätt kommer i centrum i samhället. Den som syns måste göras något åt, medan de flickor som enbart vänder sin ilska och sitt psykiska illamående inåt i form av till exempel självskadebeteende lätt förbises i ett samhälle där tid är pengar och pengar i sin tur en bristvara. Ibland sägs att tonåren är en "andra chans" för de barn som mött svårigheter redan tidigare i livet. Vi anser att allt som kan göras från samhällets sida för gruppen tonåringar, oavsett kön, skall göras, då det i denna ålder finns chans till förändringar om för dem tillräckligt intressanta alternativ skapas och presenteras. Vi tror personligen att det innehåll vi beskrivit i denna undersökning kan vara ett sådant alternativ och hoppas att vi som socionomer skall få möjlighet att bidra till ett sådant arbete. Vi har, med vår uppsats till grund, utarbetat ett förslag på hur en daglig verksamhet kan utformas vilket vi bifogar som bilaga 5. Ytterligare ett exempel på hur vår uppsats skulle kunna komma till användning är att socialtjänsten tillhandahåller sällskapsdjur till barn och unga i utsatta situationer då djurens positiva inverkan enligt oss tydligt framkommit i denna uppsats. Självklart måste detta användas restriktivt då djur är levande varelser och inte ska befinna sig i för dem skadlig miljö.

Vidare forskning

Vi hoppas att vår undersökning ska bidra till att fler inom socialt arbete ska bli intresserade av att använda djur i behandlingssyfte. Förslag på vidare forskning:

- Undersöka hur stort behov det finns utav liknande verksamheter av det slag vi i denna forskning tagit fram. Förslagsvis i kvantitativ form.
- Göra en utvärdering på högre politisk nivå i syfte att göra djur i vård till en mer allmänt accepterad metod i samhället.
- Undersöka målgruppens egen syn på en verksamhet av det slag vi har presenterat.
- Undersöka eventuella skillnader i verksamheten om målgruppen istället bestod av pojkar.

Referenslista

Litteratur:

Bion, Wilfred (1961): *Experiences in Groups*. London: Tavistock.

Bowlby, John (1980): *Attachment and Loss: Vol. 3: Loss, Sadness, and Depression*. New York: Basic Books.

Broberg, Anders/ Granqvist, Pehr/ Ivarsson, Tord/ Risholm Mothander, Pia (2008): *Anknytningsteori: Betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Stockholm: Natur och Kultur.

Broberg, Anders/ Granqvist, Pehr/ Ivarsson, Tord/ Risholm Mothander, Pia (2008): *Anknytning i praktiken - metodologiska, vardagliga och kliniska tillämpningar av anknytningsteorin*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ewerlöf, Göran/ Sverne, Tor/ Singer, Anna (2007): *Barnets bästa om föräldrars och samhällets ansvar*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Fine, Aubrey (2000): *Handbook on Animal Assisted Therapy. Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. San Diego, Californian: Academic Press.

Forsling, Sven (1987): *444 Stockholmsungdomar i kris*. Stockholms läns landsting.

Forsling, Sven (1992): *Värstingflickor finns dom?* Stockholm: Stockholms läns landsting.

Forsling, Sven (2001): *Flickan och hästen*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Gregow, Torkel (2008): *Sveriges Rikes Lag; Socialtjänstlagen*, Stockholm: Nordstedts Förlag.

Havnesköld, Leif/Risholm Mothander, Pia (2002): *Utvecklingspsykologi: psykodynamisk teori i nya perspektiv*. Stockholm: Liber.

Heap, Ken (1987): *Gruppmetod för socialarbetare och personal inom hälso- och sjukvård*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Hwang, Philip/ Lundberg, Ingvar/ Rönnberg, Jerker/ Smedler, Ann-Charlotte (2005): *Vår tids psykologi*. Stockholm: Natur & Kultur.

Hölcke, Fredrik (1996): *Miljöterapi. Möte med möjligheter*. Stockholm: Norstedts Tryckeri AB.

Jönsson, Carina/ Jönsson, Micael (1999): *Miljöterapi. Psykoterapi i strukturerad miljö för tidigt störda ungdomar. Presentation av en arbetsmodell*. Skandinavisk Instituttt for Resursutvikling SIR-gruppen.

Kernberg, Otto (1984): *Object-relations Theory and Clinical Psychoanalysis*. United Kingdom: Cloth. J. Aronson.

Klein, Melanie (1962): *Narrative of a Child Analysis*. New York: Basic Books.

- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lalander, Philip/ Johansson, Thomas (2007): *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Sam/ Lilja, John/ Mannheimer, Katarina (red.) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Lennér- Axelson, Barbro/ Thylefors, Ingela (2000): *Arbetsgruppens psykologi*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Lennér- Axelson, Barbro/ Thylefors, Ingela (2006): *Om konflikter - Hemma och på jobbet*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Levinson, Boris (1969): *Pet-Oriented Child Psychotherapy*. Springfield, Ill: Charles Thomas.
- Mahler, Margaret/ Pine, Fred/ Anni Bergman (1975): *The Psychological Birth of the Human Infant. Symbiosis and Individuation*. New York: Basic Books, Inc.
- Masrelliez- Sten, Gunilla/ Modig, Maria (2002): *Självkänsla kvinnlig, manlig - mänsklig*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Svedberg, Lars (2003): *Gruppsykologi: om grupper, organisation och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenning, Conny (2003): *Metodboken: [sällskapsvetenskaplig metod och metodutveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället: källkritik på Internet]*. Eslöv: Lorentz.
- Thurén, Torsten (2007): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.
- Törnblom, Mia (2005): *Självkänsla nu! Din personliga coach visar hur*. Stockholm: Forum.
- Törnblom, Mia (2006): *Mera självkänsla! I kärlek och relationer, i föräldraskap, i arbetslivet*. Stockholm: Forum.
- Ulrich, Roger (2001): *Effects of healthcare environmental design on medical outcomes*. Conference report.
- Varg, Nils (red.) (2003): *Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten – en antologi*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Wilson, Cindy/ Turner, Dennis (1998): *Companion animals in human health*. Sage Publications.
- Winnicott, Donald (1958): *Collected papers: Through pediatrics to psychoanalysis*. New York: Basic Books.
- Wrangsjö, Björn/ Winberg Salomonson, Majlis (2007): *Tonårstid*. Stockholm: Natur & Kultur.

Tidsskrifter och Rapporter:

Alin Åkerman, Britta/ Ramberg, Inga- Lill (2008): *Rapport kring viktiga åtgärder för att stärka unga vuxnas psykiska hälsa*. NASP, Nationellt centrum för suicidforskning och prevention av psykisk ohälsa. Stockholm: Karolinska Institutet.

Norling, Ingemar (2002): *Djur i vården. Om hur sällskapsdjur kan påverka äldres hälsa och livskvalitet, egenvård och oberoende, avlasta och förbättra vård och omsorg, sänka vårdkostnader och förbättra vårdpersonalens arbetsmiljö*. Göteborgs universitet: Sektionen för vårdforskning vid Sahlgrenska universitetssjukhuset.

Manimalisrapporten (2005) Kan hämtas på: www.manimalis.se.

OTTAR, RFSU (1995): Lennéer- Axelson Barbro. *Den nya hårdvalutan*. Nr 4/1995.

Psykologtidningen (2008): *Gediget om tonårstid- bokrecension av Tonårstid skriven av Björn Wrangsjö och Majlis Winberg Salomonson*. Nr 12/ 2008.

SiStone (2005): SiStone: Statens Institutionsstyrelse, SiS. *Tema: Djur i vården* Nr 6/2005.

Socionomen (2000): Broberg Anders: *När bandet brister- anknytningsteorin beskriver effekterna av föräldrars sviktande omsorgsförmåga på barns utveckling*. Nr 2/Del 1/2000.

Internet:

Delta Society (2008): www.deltasociety.org.

DISA (2008): www.disa-metoden.se.

Göteborg Stad (2008): www.cebuh.goteborg.se/Livlust/Livskunskap/vad_%E4r_livskunskap.htm.

Hälsans natur (2008): www.halsansnatur.se.

Manimalisrapporten (2008): www.manimalis.se.

SET (2008): www.set.st.

Skolverket (2008): www.skolverket.se.

Statens Institutionsstyrelse (2008): www.stat-inst.se.

Föreläsning:

Lennéer- Axelson, Barbro (2008): *Föreläsning socialpsykologi*, kursen psykosocialt arbete. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet.

Lindgren, Lena (2008): *Föreläsning utvärderingssamhället*, kursen utvärdering inom socialt arbete. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet.

Intervjuguide

Introduktion:

Vi börjar intervjun med att presentera oss själva och syftet med vår studie.

Vi ber om tillåtelse att banda intervjun samt informerar om att deltagandet är frivilligt och kan avslutas om informanten så önskar. Därefter informerar vi om sekretess, skriftligt samtycke samt förklarar hur de intervjuade kan ta del av studiens resultat.

Vi ber sedan informanten presentera sig samt beskriva sin professionella bakgrund.

Frågor:

1. Vilken är din erfarenhet av behandlingsarbete där djur ingår som en del?
2. Vilka effekter har djuret på flickors psykosociala utveckling?
3. En nackdel med djur i behandling är att djuren kan vara avvisande mot människor. Risken finns då att man får sämre självkänsla. Hur kan man hantera en sådan situation? Hur kan man undvika att en sådan situation uppstår?
4. Hur ser verksamheten ut där du arbetar/har arbetat?
5. Vad är/ var målsättningen med verksamheten?
6. Vilken målgrupp riktar/ riktade sig verksamheten till?
7. Har målgruppen förändrats genom åren? Varför?
8. Vad i en eventuell sådan förändring har varit positivt respektive negativt?
9. Vad är/var positivt med detta sätt att arbeta?
10. Vad är/var komplicerat eller negativt med detta sätt att arbeta?
11. Vad skulle kunna ha gjorts annorlunda?
12. Vilka socialpsykologiska teorier bygger ert behandlingsarbete på i huvudsak? Beskriv. Styrkor och svagheter i olika teorier enligt din mening?
13. Vilken metod/ metoder arbetade/arbetar ni utifrån?
14. Behövdes/behövs motivationsarbete för detta slags behandlingsarbete?
15. Vilka faktorer bedömer du som viktigast för motivationen för förändring? Hur arbetade ni med motivationsarbete?
16. Hur kombinerar ni individuellt behandlingsarbete med gruppbehandling? Vilka är svårigheterna med denna kombination?

17. Livskunskap är ett relativt nytt begrepp som bl. a. går ut på att förbättra elevernas psykiska hälsa, deras förmåga till empati och samspel samt att utveckla deras känsla av sammanhang. Hade/har Ni någon slags form av livskunskap integrerat i behandlingen?

18. Om ja, i så fall hur?
Om nej, vad hade Ni istället?

19. Att arbeta med flickors självkänsla tror vi är väsentligt. På vilka sätt arbetar ni med detta?

20. Vad har/hade verksamheten för typ av eftervård?

21. Vet Ni hur livet ser ut idag för dem som genomgått behandlingen?

22. Är det något särskilt Du vill framhålla som har med ledarskap och organisation av verksamheter där djur ingår i behandlingsarbetet?

23. Krävs det att ledaren har någon ytterligare utbildning utöver sin professionella för att använda djur i behandling?

24. Samverkan med andra sociala verksamheter? Positivt och negativt?

25. Vad i Er verksamhet skulle Ni kunna rekommendera till andra?

26. Vilka råd har Ni vid uppstartande av en daglig verksamhet av ovanstående slag?

Härtill tillkommer följdfrågor, samt naturliga frågor som uppkommer i och med intervjun.

Avslut:

Vi avslutar intervjun med att fråga informanten om hur de upplevde intervjun samt om vi missat att ta upp något viktigt som de anser att vi borde ha tagit med. Slutligen frågar vi om de har några ytterligare synpunkter om ämnet i fråga.

Intervjuguide

Introduktion:

Vi börjar intervjun med att presentera oss själva och syftet med vår studie.

Vi ber om tillåtelse att banda intervjun samt informerar om att deltagandet är frivilligt och kan avslutas om informanten så önskar. Därefter informerar vi om sekretess, muntligt samtycke samt förklarar hur de intervjuade kan ta del av studiens resultat.

Vi ber sedan informanten presentera sig samt beskriva sin professionella bakgrund.

Frågor:

1. Hur ser verksamheten ut där du arbetar/har arbetat?
2. Vad är/ var målsättningen med verksamheten?
3. Vilken målgrupp riktar/ riktade sig verksamheten till?
4. Har målgruppen förändrats genom åren? Varför?
5. Vad i en eventuell sådan förändring har varit positivt respektive negativt?
6. Vilka effekter har livskunskap på flickans psykosociala utveckling?
7. Vad är livskunskap?
8. Vad är skillnaden mellan livskunskap?
9. Vilken är din erfarenhet av livskunskap?
10. Vad är positivt med det sätt att arbeta?
11. Vad är/var komplicerat eller negativt med detta sätt att arbeta?
12. Vad skulle man kunna göra annorlunda?
13. Vad ligger till grund för utformningen av livskunskap?
14. Vilka teorier bygger livskunskap på i huvudsak?
Beskriv styrkor och svagheter i olika teorier enligt din mening?
15. Vilka konflikter uppstår/uppstod mellan flickorna i gruppen?
Hur kan/kunde ni förebygga dessa konflikter?
Hur kan/kunde ni hantera dessa konflikter?
16. Hur kombinerar ni individuellt arbete med grupparbete?
Vilka är svårigheterna med denna kombination?
17. Att arbeta med flickornas självkänsla tror vi är väsentligt. På vilka sätt arbetar ni med

flickor självkänsla?

18. Vet Ni hur det har påverkat flickorna som har haft livskunskap?

19. Är det något särskilt Du vill framhålla som har med ledarskap och organisation av verksamheter där livskunskap ingår?

20. Samverkan med andra sociala verksamheter? Positivt och negativt?

21. Vad i Er verksamhet skulle Ni kunna rekommendera till andra?

22. Kan man använda livskunskap i en verksamhet utanför skolan?

23. Om ja, vilka råd har Ni vid uppstartande av en daglig verksamhet kombinerat med livskunskap?

Härtill tillkommer följdfrågor, samt naturliga frågor som uppkommer i och med intervjun.

Avslut:

Vi avslutar intervjun med att fråga informanten om hur de upplevde intervjun samt om vi missat att ta upp något viktigt som de anser att vi borde ha tagit med. Slutligen frågar vi om de har några ytterligare synpunkter om ämnet i fråga.

Göteborg den 20 oktober 2008

Hej!

Vi är två Socionomstudenter vid Göteborgs Universitet. För närvarande skriver vi vår C-uppsats som ska handla om utformandet av en dagverksamhet. Vår tanke är att dagverksamheten ska innehålla behandling i samband med hästhållning och livskunskap. Då vi har förstått att Ni har erfarenheter av liknande karaktär, undrar vi om Ni är intresserade av att medverka i vår studie. Hör gärna av er till oss, antingen via denna mail eller per telefon:

Maria Christenson 0707XXXX
Bahar Babaahmadi 0737XXXX

Hoppas att få höra av er snart!
Tack på förhand!

Med Vänliga Hälsningar

Bahar Babaahmadi och Maria Christenson
Göteborgs Universitet
Institutionen för Socialt Arbete

Bilaga 4.

Göteborg den 23 oktober 2008

Hej igen!

Vi mailade Er tidigare i veckan angående en förfrågan om medverkan i vår C-uppsats. Då vi inte har fått något svar från Er ännu, tänkte vi berätta mer utförligt om vår uppsatsstanke.

Vi är som sagt två studenter på Socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet som ska skriva C-uppsats.

Syftet med vår uppsats är att ta reda på hur man går tillväga vid utformningen av en daglig verksamhet för att uppnå de mål man vill med verksamheten. Verksamhetens målgrupp är tjejer mellan 13-20 år som av olika anledningar inte går till skolan. Tanken är att verksamheten ska vara som en slags praktik under 1 år där man på förmiddagen ägnar sig åt hästhållning och på eftermiddagen åt bland annat livskunskap. Året är tänkt som en chans för tjejerna att stärka sin självkänsla och bättre rustas inför det kommande vuxenlivet.

Genom Internet har vi sökt efter verksamheter av liknande karaktär och har där hittat Ert namn. Vi undrar nu ifall Ni vill delta i vår studie. Intervjun beräknas att ta cirka en timme och kommer att ske per telefon så till vida att ett personligt möte inte är möjligt. Intervjun kommer att bandas och skrivas ut. Materialet kommer att behandlas konfidentiellt, det vill säga att ingen annan än vi kommer att få tillgång till vår insamlade data. I C-uppsatsens slutprodukt är det också möjligt att vara anonym om så önskas.

Studien är frivillig och du kan när som helst avbryta din medverkan. Vår uppsats kommer att finnas tillgänglig via Göteborgs Universitet och eventuellt även på Internet.

Om du är intresserad av att delta i vår uppsats, vänligen kontakta någon av oss författare via mail eller per telefon senast torsdagen den 29/10- 08.

Tack på förhand!
Med Vänliga Hälsningar

Bahar Babaahmadi Maria Christenson
bahar_85@hotmail.com maria.christenson@gmail.com
0737- XXXXXX 0707-XXXXXX

Förslag på utformandet av en daglig verksamhet

Några av våra intervjupersoner har gett oss tips och rekommendationer som tillsammans med vår undersökning utmynnat i en för oss tydlig bild av hur den dagliga verksamheten kan se ut.

Organisation och ledarskap

Organisationen kommer att bestå av en mindre personalgrupp och de arbetar måndag till fredag, samma dagar som ungdomarna kommer att ta del av verksamheten. Samtliga medlemmar i arbetsgruppen ska ha relevant utbildning samt besitta kunskap om djurpsykologi och hästhållning. Ledaren ska på samma villkor som övrig personal delta i arbetsgruppen. Möten och sammanträden hålls utöver den tid som ungdomarna deltar i verksamheten. Detta för att inte störa deras dagliga struktur samt ta tid från det övriga behandlingsarbetet. Personaltätheten ska vara hög, två till tre ungdomar per personal. Lämplig ungdomsgrupp anser vi vara fyra till sex flickor. Det är viktigt att personalen har bra relationer sinsemellan då de ungdomar som denna typ av verksamhet vänder sig till ofta är ännu känsligare för de vuxnas sinnesstämning än andra ungdomar. Alltså är bra konflikthantering samt handledning en förutsättning. Verksamheten kommer ha sin grund i miljöterapi då vi anser att den är mest tillämplig i kombination med hästhållning. Gruppövningar och individualterapi kommer tillsammans med stallsysslor i och med hästhållning utgöra grunden för verksamhetens terapeutiska arbete. Livskunskap som ämne kommer ingå i samtliga moment. Målsättningen ska vara tydligt uttalad. Båda ungdomar och personal ska veta vad de arbetar mot för mål. Det gör verksamheten mer trovärdig och trygg för både personal och ungdomar.

Daglig struktur

Varje dag ska följa samma mönster. Alla dagar börjar och avslutas på samma sätt och ska även gärna ha några återkommande punkter under dagen såsom rutiner runt lunch. Sedan är det fritt att ha olika aktiviteter de olika dagarna men det ska finnas en tydlig och uttalad struktur så att ungdomarna hela tiden vet vad de har att vänta sig. Även detta gör deras vardag förutsägbar och trygg. Förmiddagarna ska präglas av arbete i stallet samt umgänge med hästarna. På eftermiddagarna varvas stallarbetet med andra aktiviteter av vikt för ungdomarnas utveckling. Om flickorna så önskar ska de erbjudas lektioner i att lära sig rida. Dessa ska ges av lämpligt utbildad personal.

Familjearbete

I den första versionen av vår verksamhet har vi inga insatser direkt riktade mot föräldrarna. Istället har vi en tanke om "kaffe-terapi" som Sven Forsling kallade det. Med det menas att föräldrarna är välkomna på studiebesök när det passar. Självklart deltar de också vid uppvisningar och prov så att de får se hur deras ungdomar utvecklats. I ett senare skede kan det finnas möjlighet att utveckla verksamheten så att den även innefattar arbete med familjen som helhet. Vi anser att det är viktigt att få med sig familjen i arbetet då det har så stor påverkan på ungdomen.

Eftervård och utvärdering

Flickorna ska efter avslutad behandling erbjudas möjlighet att komma tillbaka till verksamheten när de så önskar. Detta erbjudande kombinerat med insatser i deras vardag hoppas vi ska leda till ett hållbart välbefinnande. Önskvärt vore om en forskare observerade och utvärderade verksamheten samt dess resultat.